

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
และปัญหาจริยธรรม

ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว

จพ
ร 15
008410

พ.ศ. 2533 - 2547

ทบวงมหาวิทยาลัย

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรม

โดย

รศ.ดร.สุทนต์ จันทร์วานิช

รศ.ดร.สำออง หิรัญบุรณะ

น.ส.กุลวิตรา ภัจผสมภ์

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
โครงการจัดทำแผนอุดมศึกษาระยะยาว ทบวงมหาวิทยาลัย

คำนำ

งานวิจัยนี้เป็นงานที่สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับมอบหมายจากทบวงมหาวิทยาลัยให้จัดทำขึ้น ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาเชิงจริยธรรมของการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษาเพราะคิดว่า ประเด็นปัญหานี้มีอิทธิพลมากต่อการกำหนดทิศทางในอนาคตของอุดมศึกษาไทย จึงได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้วิธี Ethnographic Future Research (EFR) ซึ่งเป็นวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและมีความเหมาะสมสำหรับปัญหาของการวิจัยซึ่งเป็นลักษณะที่เป็นนามธรรมสูง ดังเช่น หัวข้อของการวิจัยเรื่องนี้

คณะผู้วิจัยได้รับความเมตตาเป็นอย่างสูงจากผู้ชำนาญการ 14 ท่าน ในการเข้าพบเพื่อขอสัมภาษณ์และให้ข้อคิดเห็นต่างๆ ที่เป็นประโยชน์มากมาย นอกจากนั้นยังได้รับความเมตตาจาก ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ เป็นนักวิชาการประจำโครงการในการให้คำปรึกษาและข้อแนะนำต่างๆ ตลอดจนข้อซักถามเพื่อให้ประเด็นต่างๆ มีความคมชัดและชัดเจนขึ้น คณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอขอบคุณผู้ชำนาญการซึ่งมีรายชื่อปรากฏอยู่ในงานวิจัยนี้รวมทั้งนักวิชาการประจำโครงการ

ผลงานวิจัยครั้งนี้อาจแสดงภาพของสังคมไทยในอนาคตซึ่งมีลักษณะไปในทางลบคณะผู้วิจัยใคร่ขอยืนยันว่า ภาพในทางลบนี้เป็นภาพที่ผู้ชำนาญการได้ร่วมกันฉายภาพขึ้นมาและท่านเหล่านั้นได้แสดงข้อคิดเห็นและคำแนะนำถึงทางแก้ไขที่อุดมศึกษาได้เข้าไปมีบทบาท ผู้ใช้ผลการวิจัยจึงไม่ควรติดข้องอยู่กับภาพในแง่ลบนี้เท่านั้น แต่ควรเล็งเห็นถึงประโยชน์ในบั้นปลายที่จะเกิดขึ้น หากได้มีการวางนโยบายและดำเนินมาตรการเกี่ยวกับอุดมศึกษา เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมเหล่านี้ คณะผู้วิจัยได้รายงานข้อค้นพบอย่างตรงไปตรงมาโดยมีเจตนาให้เกิดประโยชน์ในบั้นปลายแก่อุดมศึกษาไทยอย่างแท้จริง

คณะผู้วิจัย

รศ.ดร.สุภางศ์ จันทวานิช

รศ.ดร.สำออง หิรัญบุรณะ

น.ส.กุลวิตรา ภั้งคานนท์

สถาบันวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

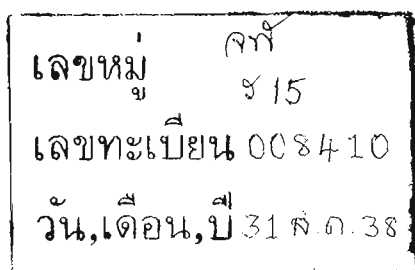

สารบัญ

หน้า

บทนำ	
ชื่อโครงการ	1
คณะวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	1
ขอบเขตของการวิจัย	1
วิธีวิจัย	1
ผลการวิจัย	2
ก. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำให้ทันสมัย	3
1. รากเหง้าของวัฒนธรรมไทย	3
2. ภาพในอนาคต	4
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม	5
4. ผลกระทบต่อสังคมไทยและปัญหาทางจริยธรรม	5
ข. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่	7
1. ภาพในอนาคต	7
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง	7
3. ผลกระทบต่อสังคมไทย	8
ค. ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม	9
1. ภาพในอนาคต	9
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง	11
3. ผลกระทบต่อสังคม	12
ง. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม	13
1. ภาพในอนาคต	13
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง	13
3. ผลกระทบต่อสังคมไทย	14
จ. การเมืองการปกครอง	15
1. ภาพในอนาคต	15
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง	16
3. ผลกระทบต่อสังคมไทยและปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้น	17
ผลการวิจัยที่เป็นตัวบ่งชี้เชิงนโยบาย	17
ก. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำให้ทันสมัย	17
1. ผลกระทบต่ออุดมศึกษา	17
2. ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น	17
3. นโยบายอุดมศึกษา	18
4. มาตรการที่เกี่ยวข้อง	18

	หน้า
ข. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่	18
1. ผลกระทบต่ออุดมศึกษา	18
2. ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น	19
3. นโยบายอุดมศึกษาและมาตรการที่สืบเนื่อง	19
ค. ศาสนา ความเชื่อและค่านิยม	20
1. ผลกระทบต่ออุดมศึกษา	20
2. ประเด็นหรือปัญหา	20
3. นโยบายอุดมศึกษา	21
4. มาตรการที่เกี่ยวข้อง	21
ง. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม	21
1. ผลกระทบต่ออุดมศึกษา	21
2. ประเด็นหรือปัญหา	22
3. นโยบายอุดมศึกษา	22
4. มาตรการที่เกี่ยวข้อง	22
จ. การเมืองการปกครอง	22
1. ผลกระทบต่ออุดมศึกษา	22
2. ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น	23
3. นโยบายอุดมศึกษา	23
4. มาตรการที่เกี่ยวข้อง	23
ฉ. ระบบอุดมศึกษาในตัวเอง	23
1. ประเด็นหรือปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและ ปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่ออุดมศึกษา.....	23
2. นโยบายอุดมศึกษา	24
3. มาตรการที่เกี่ยวข้อง	24
สรุป	24
ภาคผนวก	30
บรรณานุกรม	32

1. ชื่อโครงการ

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา
(Cultural Changes and Ethical Problems Relating to Higher Education)

2. คณะวิจัย

นักวิชาการประจำโครงการ ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ Prof. Dr.Chetana Nagavajara

หัวหน้าโครงการ รศ.ดร.สุภางศ์ จันทวานิช Asso. Prof. Dr.Supang Chantavanich

สถานที่ทำงาน ภาควิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา อบ.(เกียรตินิยม),จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2521

Maitrise in sociologie, Grenoble 2515 Doctorat du 3 cycle en sociologie, Grenoble 2519

นักวิจัย น.ส.กุลวิตรา ภังคานนท์ Ms. Kulvitra Bhangnada

M.A. (Measurement Evaluation & Research Design, Michigan State University)

นักวิจัย รศ.ดร.สำอาง ทิรัญบุรณะ Assoc. Prof. Samang KHiranburana

B.A.(Edinburgh), Ph.D. in Linguistics (London)

ผู้ช่วยวิจัย

นายทิพากร บุญอ่ำ ศศบ. สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (สงขลานครินทร์)

น.ส. รุ่งทิพย์ ศิริปิ่น สังคมวิทยามหาบัณฑิต (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

3. วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรมกับระบบอุดมศึกษา
วัตถุประสงค์เฉพาะ

- 3.1 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่สำคัญของสังคมไทยยุคใหม่ ซึ่งอาจสัมพันธ์กับอุดมศึกษา
- 3.2 วิเคราะห์ปัญหาเชิงจริยธรรมที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
- 3.3 ศึกษาผลกระทบอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาทางจริยธรรมที่มีต่อระบบอุดมศึกษา พร้อมทั้งชี้แนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาดังกล่าว

4. ขอบเขตการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับปัญหาจริยธรรม รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่นักคิดและนักปฏิบัติของไทยได้เสนอเอาไว้แล้ว อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาอุดมศึกษาไปในแนวทางอันเหมาะสมในอนาคต การวิจัยจะครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ดังนี้

- (1) มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย
- (2) การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่
- (3) ศาสนา ความเชื่อและค่านิยม
- (4) มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- (5) การเมืองการปกครอง
- (6) บทบาทของอุดมศึกษาในการเปลี่ยนแปลงสังคม

5. วิธีวิจัย การวิจัยนี้จะประกอบด้วยวิธีการ 3 วิธีการคือ

ก. วิจัยเอกสาร เป็นการรวบรวมบทความทางวิชาการและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาของการวิจัย เพื่อประมวลความคิดเห็น

ข. การวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อมวลชน เนื่องจากสื่อมวลชนเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญยิ่งอีกแหล่งหนึ่งในการศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรม ผู้วิจัยจึงจะศึกษาเนื้อหาของสื่อมวลชนโดยจำกัดเฉพาะสื่อหนังสือพิมพ์ ในที่นี้จะใช้ข้อมูลที่ได้ประมวลไว้ในวารสารสยามจดหมายเหตุ และ วารสารสารสนเทศ เพื่อนำมาวิเคราะห์และได้กำหนด ช่วงเวลาที่ศึกษาสื่อหนังสือพิมพ์ระหว่างเดือนกันยายน-เดือนธันวาคม 2531

ค. การสัมภาษณ์ผู้ชำนาญการ เนื้อหาของข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ไม่อาจเก็บรวบรวมจากประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ได้ เพราะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับระบบคุณค่า จำเป็นต้องใช้การซักถามจากผู้ที่ได้ใช้เวลาไตร่ตรองและใคร่ครวญ ในประเด็นปัญหาเหล่านี้มาเป็นเวลานานจนเกิดการหยั่งรู้ในสภาพปัญหา และมีแนวคิดเกี่ยวกับวิธีแก้ไขหรือข้อเสนอแนะ ผู้วิจัย จึงจะใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) ท่านผู้รู้ โดยใช้กรอบคำถามตอบขอบเขตการวิจัย สำหรับรายชื่อของผู้รู้เหล่านี้ได้คัดเลือกจากความเหมาะสมและความเป็นไปได้

สำหรับรายชื่อผู้ชำนาญการที่ทางโครงการได้เข้าพบและทำการสัมภาษณ์มีดังนี้.-

1. ดร.กอปร	กฤตยาภิรม
2. ศ.ดร.เจตนา	นาควัชระ
3. รศ.ดร.ดวงเดือน	พันธุนาวัน
4. พระเทพเวที	
5. ศ.ดร.นิธิ	เอียวศรีวงศ์
6. ศ.นพ.ประเวศ	วะสี
7. ศ.ดร. พทยา	สายหู
8. ศ.ดร. ระพี	สาคริก
9. ศ.ดร.ระวี	ภาวิไล
10. ศ.เสนห์	จางริก
11. ศ.ดร.สิปปนนท์	เกตุทัต
12. ศ.สุมน	อมรวิวัฒน์
13. ดร.อาณัติ	อาภาภิรม
14. ดร.เอกวิทย์	ณ กลาง

การสัมภาษณ์ได้กระทำเพียง 1 รอบแต่อาจนัดสัมภาษณ์หลายครั้ง เพราะผู้วิจัยเชื่อว่าไม่จำเป็นต้องตรวจสอบ Consistency ของข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่ไตร่ตรองในประเด็นปัญหาเหล่านี้มาเป็นเวลาแรมปีแล้ว การสัมภาษณ์ใช้เทคนิค Ethnographic Future Research (EFR) ของศาสตราจารย์ Robert Textor จากมหาวิทยาลัยแอสตันฟอร์ดมาช่วยคือ เป็นการสัมภาษณ์ แล้วผู้สัมภาษณ์สรุปเนื้อหาที่ได้ให้กะทัดรัดอัดลงเทปบันทึกเสียง เพื่อช่วยตรวจสอบเนื้อหาข้อมูลว่า ผู้สัมภาษณ์เข้าใจข้อมูลถูกต้องตรงที่ผู้รู้ต้องการบอกและเพื่อช่วยให้ข้อมูลกะทัดรัดขึ้น นำไปใช้วิเคราะห์ได้สะดวก อย่างไรก็ตามประเด็นของเนื้อหาจะเน้นทั้งสภาพปัจจุบันและอนาคตมากกว่าจะเป็นการสัมภาษณ์เนื้อหาเกี่ยวกับอนาคตอย่างเดียว

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ใช้ข้อมูลส่วนใหญ่จากการสัมภาษณ์ผู้ชำนาญการ และการศึกษาผลงานพิมพ์เผยแพร่ ของบุคคลกลุ่มนี้ ข้อสรุปที่ได้จึงเป็นภาพในอนาคตของสังคมไทย ผลกระทบที่มีต่ออุดมศึกษา ตลอดจนมาตรฐานการแก้ไขจากทัศนะ ของบุคคลดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่จะนำผลการวิจัยไปใช้จึงควรระมัดระวังข้อจำกัดของข้อมูลนี้ว่า เป็นความเห็นของบุคคลกลุ่ม หนึ่งเท่านั้นมิใช่ของคนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามบุคคลกลุ่มนี้ก็เป็นกลุ่มที่ได้รับการยอมรับในสังคมไทยว่าเป็นนักคิดที่ได้ใช้เวลา ศึกษาวิเคราะห์และใคร่ครวญเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคมมาเป็นเวลายาวนาน ความเห็นของท่านจึงมีคุณค่าควรได้รับความสนใจและพิจารณาอย่างรอบคอบ คณะวิจัยจึงได้เจาะจงเลือกบุคคลกลุ่มนี้เป็นผู้ชำนาญการให้ข้อมูล

6. สรุปผลการวิจัย

6.1 ผลการวิจัยทั่วไป

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรมใน 6 ด้าน คือ.-

- ก. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย
- ข. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่
- ค. ศาสนา ความเชื่อและค่านิยม
- ง. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม
- จ. การเมืองการปกครอง
- ฉ. ระบบอุดมศึกษาในตัวเอง

ก. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย

จากการวิจัย ผู้ให้สัมภาษณ์และแหล่งข้อมูลอื่นๆ มีความเห็นพ้องต้องกันว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมเพื่อใช้จัดการกับชีวิตและสังคม เช่น สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคมด้วยกันและกับสิ่งแวดล้อมและวิถีจัดการกับระบบของชีวิต และสังคมเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความรู้ ตลอดจนวิธีการอันเป็นประโยชน์ที่บรรพบุรุษได้นำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งต่อมาก็พัฒนาเป็นความคิด ความเชื่อ แบบอย่าง ประเพณี ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศิลปะ สันทนาการ และสิ่งเหล่านี้คือรากฐานที่ประเทศต้องใช้เป็นจุดตั้งต้นในการปรับเปลี่ยนประเทศในอนาคต เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมนุษย์ก็ย่อมจะต้องใช้สติปัญญาของตนในการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมให้เข้ากับสังคมใหม่และสิ่งแวดล้อมใหม่ แต่การปรับเปลี่ยนประเทศนี้จะต้องทำโดยรู้เท่าทัน โดยมีสติกำกับให้การเปลี่ยนแปลงมีรากฐานอยู่บนรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิม

ในอดีตการทำประเทศให้ทันสมัยเป็นมาตรการชั่วคราวในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มุ่งพัฒนาประเทศทางวัตถุเพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากจักรวรรดินิยม ซึ่งขณะนั้นมีความจำเป็นเร่งด่วนจึงต้องใช้วิธีการเลียนแบบจากประเทศตะวันตกโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษากระบวนการทำประเทศให้ทันสมัยนี้ต่อเนื่องสืบมา และมีการเน้นการพัฒนาทางวัตถุสูงมากในสมัยจอมพลสฤษดิ์และในปัจจุบัน อันได้แก่ การสร้างความร่ำรวยให้แก่ประเทศโดยการใช้วิทยาศาสตร์ นวัตกรรมและเทคโนโลยีมาปรับปรุงสังคมให้ทันสมัย โดยปรับเปลี่ยนประเทศให้มีบทบาทมากขึ้นทางอุตสาหกรรมและธุรกิจการค้า

อย่างไรก็ตามได้มีผู้เตือนสติไว้ว่า ความคิดเรื่องความทันสมัยหรือล้าสมัยนี้เป็นกลยุทธ์ที่ประเทศที่เป็นฝ่ายผลิตใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ โดยทำให้ประเทศที่ด้อยพัฒนาเป็นทาสของการบริโภคสินค้าและเทคโนโลยีเพราะความอยากจะทันสมัยหรือเกรงว่าตนจะเป็นผู้ล้าสมัยนั่นเอง

รากเหง้าของวัฒนธรรมไทยนั้นอยู่บนรากฐานของสังคมเกษตร จึงอาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมไทยมีสิ่งแวดล้อมคือสังคมเกษตร เป็นปัจจัยกำหนดทำให้มีการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมในสังคมทางด้านการบริโภค การทำงาน การแสดงออกทางจิตใจ และวัฒนธรรม ทางความคิด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) รากเหง้าของวัฒนธรรมไทย

1.1 วัฒนธรรมในการบริโภค ในอดีตสังคมไทยส่วนใหญ่อันเป็นสังคมชนบท ที่ขาดการคมนาคม การเดินทางติดต่อกันซึ่งทำได้ยาก ดังนั้น แต่ละสังคมจึงต้องผลิตของขึ้นใช้เองตามความจำเป็น ปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังวัฒนธรรมในการบริโภคในอดีตคือ การพึ่งตนเอง และการรักความสันโดษ พึ่งใจในสิ่งที่ตนมี กินน้อยอยู่น้อย นอกจากนี้ความจำเป็นนี้เอง ทำให้คนในสังคมนั้นมีความคิดสร้างสรรค์ประดิษฐ์สิ่งของใช้เอง โดยใช้วัสดุพื้นบ้าน

1.2 วัฒนธรรมในการทำงาน ก็สอดคล้องกับวัฒนธรรมในการบริโภค กล่าวคือเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ มิได้มุ่งการค้าหากำไร ทำมาหากินพอกินพอใช้ โดยอาศัยสมาชิกจำนวนมากในครอบครัวขยายหรือในชุมชนส่วนใหญ่ก็เป็นญาติหรือนับถือกันฉันท์ญาติ ปรัชญาอันเป็นฐานของวัฒนธรรมในการทำงาน ซึ่งคล้ายกับปรัชญาในการบริโภค คือ การพึ่งตนเอง และการรักความสันโดษในระดับชุมชน และเนื่องจากการพึ่งตนเองของชุมชนในการทำงานนี้เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยังประโยชน์ร่วมกัน ความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่จึงได้กลายเป็นพฤติกรรมของสังคมเกษตรไปด้วย ในด้านการเรียนรู้การประกอบอาชีพเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ กล่าวคือ การเรียนวิชาชีพจากบิดาหรือการเข้าไปฝากตัวเป็นลูกมือให้ช่างต่างๆ ในชุมชน โดยมีได้มีค่าตอบแทน ปรัชญาเบื้องหลังก็คือการประสานประโยชน์ โดย "ครู" เป็นผู้สอนวิทยากรให้ศิษย์ ซึ่งทำงานเป็นลูกมือช่วยหากแต่ความสัมพันธ์ฉันท์ญาติ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความใกล้ชิดในการสั่งสอน และหลักในพุทธศาสนา จึงทำให้ครูได้ทำหน้าที่ของครู

คือ อุปถัมภ์และให้วิชา และชี้แนะทางเจริญให้ศิษย์ และศิษย์ก็รู้หน้าที่ของศิษย์ คือ การปฏิบัติรับใช้ด้วยความเคารพ

1.3 วัฒนธรรมทางความคิด

สังคมไทยในอดีต ต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร ยา ที่อยู่อาศัย และอยู่ได้ อธิปไตยของธรรมชาติ เช่น ฝน พายุ ขณะเดียวกันก็ไม่มี ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ วิธีการที่ใช้ในอดีตที่ยังเห็นในรูปแบบของพิธีกรรมต่างๆ ในปัจจุบันคือ การยกย่องธรรมชาติดุจเทพเจ้า แสดงความอ่อนน้อมกตัญญู และบวงสรวงเทวดาผีสังนางไม้ เพื่อป้องกันภัยหรือเพื่อขอโทษ ธรรมชาติจึงมีบทบาทเสมือนกฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ขณะเดียวกันชาวบ้านก็มีกล่าบลบลู่ ทำลายธรรมชาติ อันทำให้เกิดการประสานชีวิตให้กลมกลืนกับธรรมชาติ

ทางด้านการศึกษา ในอดีตอาจแยกได้เป็นสองรูปแบบคือ

ก) การเรียนวิชาชีพ ซึ่งมักจะเรียนจากบิดาหรือ "ช่าง" ประจำหมู่บ้าน ในรูปแบบของการเรียนไปทำไปและฝึกจนชำนาญตั้งที่กล่าวไว้แล้วในวัฒนธรรมของการทำงาน

ข) การศึกษาจากวัด ซึ่งส่วนหนึ่งสำหรับผู้บวชชระยะยาว จะมีการเรียน "หนังสือ" ซึ่งเทียบได้เท่ากับการเรียนให้อ่านออกเขียนได้ ต่อจากนั้นก็จะเป็นการเรียนภาษาบาลีเพื่อเข้าใจพระธรรมในพุทธศาสนา แต่สำหรับชายส่วนใหญ่จะบวชเพียงระยะสั้น ซึ่งเป็นการส่งกุลบุตรไปอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สงบ และได้รับการกล่อมเกล่าให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรมและจริยธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา การผ่านการบวชเรียนจึงเป็นสัญลักษณ์ของการก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมที่จะมีครอบครัว และรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนต่อครอบครัวด้วยความสุขุมและรอบคอบ โดยยึดหลักการประนีประนอมหรือการใช้ทางสายกลางเป็นหลักในการดำรงชีวิต

1.4 วัฒนธรรมทางด้านจิตใจ

ความจำเป็นในการพึ่งพาอาศัยกันในการทำงานและความสัมพันธ์กับญาติ ทำให้คนไทยส่วนใหญ่ในอดีตเป็นคนที่มีน้ำใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คิดถึงคนอื่นก่อนตนเองและคำสอนในศาสนาพุทธที่ว่าด้วยกฎของกรรม หรือสวรรค์นรกทำให้คนไทยใฝ่การทำบุญและทำทาน และแม้ชีวิตจะแสนแค้นลำบากก็ไม่โทษธรรมชาติหรือผู้อื่น หากยอมรับว่าเป็น "กรรม" ของตน ซึ่งทำให้ลดโลภะ โทสะ และโมหะ จนสามารถสร้างความสงบสุขในดวงจิตได้ระดับหนึ่ง

วัฒนธรรมในการทำงานก็มีผลกระทบต่อวัฒนธรรมทางจิตใจ การผลิตเพียงให้พอกินพออยู่ มิได้มุ่งผลิตเพื่อขาย ทำให้คนส่วนใหญ่มีเวลาว่างพอที่จะใช้ความคิดสร้างสรรค์ และอารมณ์สุนทรีย์ สร้างศิลปะท้องถิ่นด้วยความประณีต ละเอียดลไม ตลอดจนจนสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่ตนเองและผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากงานฝีมือในหัตถกรรมต่างๆ การละเล่น และวรรณกรรมมุขปาฐะ ที่ยังมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน

(2) ภาพในอนาคต

2.1 บทบาทของมรดกทางวัฒนธรรมในกระบวนการการปรับประเทศให้ทันสมัย

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ประเทศไทยคงจะค่อยๆ เปลี่ยนจากสังคมเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม แต่การเปลี่ยนแปลงนี้จะค่อยๆ เป็นค่อยๆ ไปและจะไม่เกิดขึ้นพร้อมกันทั่วทั้งประเทศ

จากหัวข้อรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยจะเห็นได้ว่า วัฒนธรรมแกนที่เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยคือ ความสันโดษ การพึ่งตนเอง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทาน ความสำนึกในบุญคุณของธรรมชาติ ทางด้านความคิดวัฒนธรรมของไทยคือ การเลือกเดินทางสายกลางและการมีสติรู้เท่าทันและการดำรงตนให้กลมกลืนสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมตามภูมิปัญญา วัฒนธรรมแกนเหล่านี้หลายท่านเห็นว่า จะไม่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศในแนวพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม หากตรงกันข้าม จะช่วยลดความรุนแรงของปัญหาที่มักเกิดขึ้นในประเทศอุตสาหกรรม เช่น การว่างงานในขณะที่รัฐยังไม่มีสวัสดิการสังคมรองรับเพราะระบบพึ่งพาอาศัยกันและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ฉันทัญญาจะเข้ามามีบทบาทซับซ้อนปัญหาให้ลดลงไปได้ระดับหนึ่ง

แต่ในมุมกลับ หลายท่านเกรงว่าการปรับประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรมจะมีผลกระทบต่ออย่างรุนแรง จนสามารถทำลายวัฒนธรรมเหล่านี้หากไม่มีมาตรการปรับแก้ได้ทันทั่วทั้ง เพราะจะเกิดประทะกันระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่มากับกระบวนการทำประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมและพาณิชยกรรม เช่น แนวคิดเรื่องทาน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความสันโดษ การพึ่งตนเอง จะปะทะกับแนวความคิดของการแข่งขัน การเอารอดเอาเปรียบ ความโลภ หวัง

กำไร และความร่ำรวยของทุนนิยมที่จะมากับพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม หากการปะทะกันนี้เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาที่น่าวิตกที่สุดคือ คนไทยกลุ่มที่อ่อนแอกว่าทางการศึกษา ทางประสบการณ์และทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะคนไทยในสังคมชนบทจะถูกเอาเปรียบโดยไม่มีทางสู้กับระบบทุนนิยมได้

2.2 เทคโนโลยีสมัยใหม่และผลกระทบต่อพฤติกรรมของมนุษย์

เทคนิคการผลิตจะกระตุ้นให้สังคมไทยเดิมที่ยึดหลักการผลิตเพียงทำเพื่อพอกิน พอใช้ให้หันมาผลิตในปริมาณมากเพื่อนำไปขายและแสวงหากำไร เทคนิคการผลิตเช่นนี้จะเอื้อกับระบบทุนนิยมและผู้ที่มีทุนมากก็จะได้กำไรมาก ระบบนี้ในไม่ช้าจะทำให้หลายธุรกิจเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมรายย่อยและธุรกิจขนาดกลางที่ได้สร้างงานให้กับคนเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้น ยังเทคนิคการผลิตมีประสิทธิภาพสูงขึ้นเท่าไร ก็ทำให้การขายต้องใช้เทคนิคต่างๆ หลอกหลวงมอมเมาผ่านสื่อมวลชนอันมีประสิทธิภาพให้ผู้บริโภคให้อยากซื้อด้วยการกระตุ้นกิเลสซึ่งค้านกับแนวคิดเดิมเรื่องความสันโดษ และแม้ว่าผู้ซื้อยังไม่มีเงินระบบทุนนิยมก็มีบริการสินเชื่อหรือการผ่อนส่ง ซึ่งก็ไปค้านกับแนวความคิดเดิมที่ให้พึ่งตนเองให้ได้ก่อน ระบบนี้มีผลกระทบต่อระบบการทำงานด้วย จะเห็นได้ว่าชาวชนบทเริ่มสูญเสียที่ดินหรือที่ดินทำกินเข้ามาหางานทำในเมืองจนมีผลให้ชนบทเริ่มอ่อนแอ ในขณะที่ในเมืองก็เกิดปัญหาแรงงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาคนหนุ่มคนสาวออกทำงาน ทั้งผู้อ่อนแอคือเด็กและคนแก่ให้ขาดคนดูแล โดยทุกคนมุ่งที่จะเพิ่มรายได้พร้อมๆ กับการเพิ่มรายจ่าย แต่ก็มีได้มีความสุขสงบเพิ่มขึ้น

2.3 ความก้าวหน้าทางวัตถุและผลกระทบต่อโลกทัศน์และชีวิต

ใน 15 ปีข้างหน้า คาดได้ว่าคนไทยจะนับถือและศรัทธาในวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และคงจะต้องลอกหรือซื้อเทคโนโลยีจากต่างประเทศ แต่มีผู้ให้สติว่าการลอกเลียนแบบทางความคิดคือการเสียอธิปไตยและการขาดตอนทางวัฒนธรรมเพราะสิ่งที่จะเกิดขึ้นก็คือคนรุ่นใหม่จะเริ่มดูถูกวัฒนธรรมและความรู้เดิมอันเคยเป็นประโยชน์ต่อบรรพบุรุษ ส่วนการนับถือยกย่องผู้มีวัตถุและเงินทองจะมีแนวโน้มสูงขึ้นอันจะมีผลทางด้านจริยธรรมคือการฉ้อราษฎร์บังหลวงและความไม่ละอายเกรงกลัวกฎหมายและศีลธรรม เพื่อที่จะได้มีเงินทองร่ำรวยในเมืองมนุษย์จะเกิดความเครียด มั่งง่าย ความวุ่นวายกังวล วิตก หวาดกลัว ความอ้างว้างและความก้าวร้าวรุนแรงจะทวีระดับความเข้ม โดยที่สวัสดิการของสังคมเดิมอันเกิดจากความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การทำทาน ความเมตตา จะถูกทำลายหากมิได้มีการประคับประคองสนับสนุนให้คงไว้

2.4 การตามแบบประเทศตะวันตกและการแสวงหาเอกลักษณ์ของชาติ

มีผู้แสดงความหวังในเรื่องนี้ อิทธิพลจากโทรทัศน์มีผลให้ชนบทลอกเลียนสังคมเมืองได้อย่างรวดเร็ว ในขณะที่สังคมเมืองก็ลอกเลียนมาจากประเทศตะวันตกอีกที นอกจากนั้น ก็มีผู้แสดงความหวังในวัฒนธรรมจอมปลอมที่จัดขึ้นเพื่อการท่องเที่ยว และผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของคนในชนบทและการทำลายระบบนิเวศน์วิทยา

(3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ปัจจัยหลักที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของมรดกทางวัฒนธรรม คือ

1. การปะทะสังสรรค์และการมีความสัมพันธ์ทางธุรกิจ & เศรษฐกิจกับสังคมที่ใหญ่กว่าและร่ำรวยกว่า ผ่านสื่อมวลชน (โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ) และการคมนาคมทางบก (การตัดถนนเชื่อมระหว่างเมืองต่อเมืองและเมืองต่อชนบท)
2. ระบบทุนนิยมในวงการธุรกิจและอุตสาหกรรม
3. ระบบสินเชื่อ และ
4. กระบวนการทำประเทศให้ทันสมัยอันได้แก่
 - ก) ระบบการศึกษา
 - ข) การนำเครื่องจักรและเทคโนโลยีจากต่างประเทศเข้ามาใช้ในการผลิตเพื่อเพิ่มผลการผลิต และ
 - ค) การเปลี่ยนแปลงด้านกระบวนการความคิด คือความศรัทธาในความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

(4) ผลกระทบต่อสังคมไทย และปัญหาทางจริยธรรม

ระบบเศรษฐกิจในสังคมไทยปัจจุบัน คือ ระบบทุนนิยมและเสรีนิยม ซึ่งเอื้อและเป็นประโยชน์ต่อคนกลุ่มน้อยที่มีฐานะดี

และมีความสามารถรอบรู้ในการประกอบอาชีพทางธุรกิจและอุตสาหกรรม ในวงการทั้งสองนี้ปรัชญาที่รองรับ คือ การแสวงหากำไรจากการเพิ่มผลผลิตลดค่าใช้จ่าย และการแข่งขันช่วงชิงลูกค้าโดยอาศัยเทคนิคการขายที่เอาเปรียบหลอกลวงผู้บริโภค การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีผลกระทบต่อทางด้านลบทั้งสิ้นกับคนส่วนใหญ่ ในสังคมไทยที่ขาดอำนาจต่อรองในระดับบุคคล ได้เกิดความฟุ้งเฟ้อในการบริโภค การแสวงหาทางวัตถุ ซึ่งค้ำกันอยู่อย่างสิ้นเชิงกับการพึ่งตนเอง และการรักความสันโดษในรากเหง้าของวัฒนธรรมเดิม การโฆษณาผ่านสื่อมวลชนมีอิทธิพลอย่างรุนแรงต่อการสร้างบริโภคนิยม ทางวัตถุอันมีผลให้คนนับถือเงินเป็นพระเจ้า ระบบผ่อนส่งของทุนนิยม ทำให้คนยอมรับว่าการมีหนี้สินเป็นเรื่องปกติในสังคม และดูจะเป็นเกียรติการด้วยว่าตนมีฐานะดีพอที่จะมีสิทธิกู้ยืมได้ ผลกระทบทางสังคม ว่าแห้ว ลิ่นหวัง ขมขื่น และดูถูกตนเอง

ทางด้านความคิด พร้อมกับความก้าวหน้าทางการศึกษาที่มีรากฐานจากการคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ของสังคมตะวันตก อันทำให้คนไทยเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมากขึ้น มนุษย์จะเริ่มลดการพึ่งและนับถือธรรมชาติ หากจะใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้าไปควบคุมธรรมชาติเพื่อเร่งการผลิต แต่การควบคุมธรรมชาติเพื่อการผลิตเพียงอย่างเดียวจะทำให้สูญเสียความสมดุลในธรรมชาติ เช่น การสร้างเขื่อนที่ทำลายป่าไม้ อันมีผลให้ปริมาณน้ำที่เขื่อนจะเก็บกักได้ลดลง ความเชื่อวาทธรรมชาติ คือ เทวดาอันเป็นกฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์ถูกทำลาย ในขณะที่รัฐเองยังขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมศีลธรรมอันดีของสังคม ส่วนทางด้านการศึกษาที่เกิดการตั้งสถาบันที่รับเอาหลักสูตรศึกษา พุทธิศึกษาและจริยศึกษามาสอนในระบบโรงเรียนและวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย แต่เนื่องจากระบบการศึกษาไทยมุ่งเน้นอาชีพการฝึกปฏิบัติ ระบบการศึกษาตะวันตกมุ่งไปที่คนที่มัสติปัญญา มีความรู้รอบในสายสามัญ และทำนุบำรุงการสร้างอาชีพในระบบอาชีวศึกษา แต่สังคมไทยมุ่งให้มหาวิทยาลัยเป็นที่สร้างอาชีพ ดังจะเห็นได้จาก ชื่อเดิมและชื่อปัจจุบัน (โรงเรียนข้าราชการพลเรือน ; มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์; วิทยาลัยครู ฯลฯ) แต่การสอนอาชีพโดยขาดการฝึกจากชีวิตจริงยิ่งทำให้ขาดทั้งทักษะ และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพนั้นๆ ขณะเดียวกันเมื่อมหาวิทยาลัยทำหน้าที่รองรับอาชีวศึกษาแล้ว จึงเพิกเฉยไม่ให้ความสนใจต่ออาชีวศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นฐานของอุตสาหกรรมและธุรกิจ

ทางด้านจิตใจ การนับถือความเจริญทางวัตถุก่อให้เกิดความโลภ และความไร้ความละอายเกรงกลัวต่อกฎหมาย การขาดศีลธรรมและจรรยาบรรณ มุ่งที่จะหาวัตถุและเงินใส่ตน นอกจากนี้สิ่งที่ตามมา คือ การช่วยตนเองไม่ได้ การขาดhiriอัตป-ปะอันก่อให้เกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง การปล้นจี้ที่ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สิน ปัญหาโสเภณีและการจรรยาบรรณในวิชาชีพที่ผู้ประกอบการมุ่งที่จะหา 'เงิน' แทนการบริการอำนวยความสะดวกหรือสร้างความสุขให้แก่ผู้อื่น

ทางด้านการทำงาน มีแนวโน้มที่ธุรกิจขนาดย่อยและขนาดกลาง ซึ่งเป็นหลักของการประกอบอาชีพอิสระของคนไทย จะถูกทำลายโดยระบบอุตสาหกรรมและธุรกิจรายใหญ่ โดยเฉพาะพวกบริษัทข้ามชาติ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นแล้วในญี่ปุ่นจนรัฐต้องออกกฎหมายคุ้มครองและช่วยเหลือธุรกิจรายย่อยและรายเล็กๆ อันมีส่วนสร้างงานให้กับคนเป็นจำนวนมากในประเทศ และในประเทศอังกฤษรัฐบาลก็ได้ตั้งกองทุนสำหรับบัณฑิต สำหรับประกอบอาชีพอิสระโดยการให้ยืมโดยมีระยะเวลาปลอดหนี้ในตอนต้นจนกว่าจะตั้งตัวได้

ระบบอุตสาหกรรมมีผลกระทบต่อการทำลายงานฝีมือและหัตถกรรมพื้นเมือง ในภาคเหนือหลายหมู่บ้านในอดีตผลิตเสื้อ กระโปรง และงานฝีมือในการปัก ในระบบครัวเรือน แต่ปัจจุบันบริษัทใหญ่ๆ ได้เอาระบบกระจายงานเป็นขั้นตอน (assembly line) ไปให้หมู่บ้านจนไม่เข้าบ้านที่เคยพึ่งตนเองสามารถผลิตเสื้อทั้งตัวด้วยความประณีต จะมีความสามารถเพียงเข้าแขนเสื้อให้ต่อกับตัวเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นระบบอุตสาหกรรมยังมีผลให้ชาวนาชนบทโดยเฉพาะชาวอีสานทิ้งชุมชนเดิมเข้ามาทำงานรับจ้างในเมืองหลวง ทำให้เกิดสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด ความสับสนเร่ร่อนต่อปัญหาของสังคมเมือง การขาดการศึกษาของลูกกรรมกร การทิ้งชุมชนเดิมก็ทำให้ชนบทอ่อนแอ เหลือแต่ผู้หญิง คนแก่ และเด็ก ที่ด้อยการศึกษาและมักจะเป็นเหยื่อของนักธุรกิจที่หว่านล้อม และใช้อิทธิพลทำให้เกษตรกรขายที่ทำกินของตน ปัญหาทางจริยธรรมนั้นเกิดขึ้น คือ ระบบเหล่านี้สร้างความเห็นแก่ตัว เอารอดเอาเปรียบผู้ที่อ่อนแอกว่าทางปัญญาและเศรษฐกิจ ในขณะที่คนที่ทิ้งชนบทสู่สังคมเมืองก็มีแต่ความไม่เข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมไทย ได้ทำให้เกิดอาการที่เรียกว่า ความตระหนกทางวัฒนธรรม (cultural shock) ซึ่งจะมีอาการเครียดว่าวุ่น กังวล หวาดกลัว แผลงแยก คิดอะไรไม่ออก หาทางออกให้กับปัญหาส่วนตนและของสังคมไม่ได้ อันเป็นตัวการของการขาดความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจที่จะออกมาในรูปแบบของอาการซึมเศร้า หรือความก้าวร้าวรุนแรง ที่มีปรากฏเห็นอยู่ตลอดเวลาในปริมาณที่ค่อนข้างจะเข้มข้นในสังคมไทย

ข. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่

(1) ภาพในอนาคต

ภาพในอนาคตของการสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่สรุปเป็นประเด็นได้ดังต่อไปนี้คือ.-

1.1 การสื่อสารและสื่อมวลชนโดยทั่วไป นับจากปัจจุบันไปจนถึงอนาคตช่วง 10-15 ปี เรียกได้ว่าเป็นยุคของการสื่อสารและคมนาคมที่เรียกว่า Information Age ซึ่งเป็นยุคของข้อมูลที่หลั่งไหลมาจากทุกทิศ ย่อมทำให้เกิดความสับสนมากมาย แต่ก็เป็นที่ดีในด้านของข้อมูลข่าวสารเพราะทำให้คนว่องไวและฉลาดขึ้นในการตัดสินใจต่างๆ ช่วยให้มีการปรับตัวได้เรียนรู้ประสบการณ์ที่กว้างไกล สำหรับแนวทางของสื่อมวลชนส่วนใหญ่แล้วยังไม่สร้างสรรค์เท่าที่ควรกล่าวคือ สื่อมวลชนส่วนหนึ่งยังทำหน้าที่หลักเป็น "กระบอกเสียงของรัฐบาล" และส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น "การค้าเพื่อความอยู่รอดหรือหากำไร" ดังนั้นทิศทางการของสื่อมวลชนจึงขึ้นอยู่กับคนที่มีอำนาจและความต้องการในเชิงการค้า เป็นเครื่องมือของลัทธิบริโภคนิยมคือ เน้นให้เกิดความต้องการ เพราะธุรกิจเอกชนมีอำนาจทางการเงินมาก สามารถที่จะสรรหาคนที่มีความคิด ความสามารถในการสร้างโปรแกรมต่างๆ ที่จะสื่อเข้าไปในจิตใจของคนเพื่อที่จะเปลี่ยน "ล้างสมอง" ให้มีความต้องการในสินค้าที่เขาต้องการ ซึ่งสมภาวะดังกล่าวก่อให้เกิดความไม่สมดุลในชีวิตและสังคมถ้าพิจารณาในด้านของความเจริญเติบโตของสื่อมวลชนทางด้านปริมาณโดยทั่วไปจัดว่าดีในระดับเมือง แต่ในชนบทนั้นยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ยกตัวอย่างเช่น การขาดแคลนหนังสือพิมพ์ระดับท้องถิ่น ชนบทถูกครอบงำด้วยหนังสือพิมพ์ระดับประเทศ ทำให้การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก

1.2 สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา เนื่องจากแนวทางของสื่อมวลชนโดยทั่วไป ยังไม่สนองต่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ ในประเด็นของการให้ความรู้และการศึกษา ซึ่งรัฐบาลเองก็ได้พยายามเน้นในเรื่องการศึกษา แต่ผลที่ปรากฏออกมาก็เป็นลักษณะของการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่าอุดมศึกษา ในส่วนของการศึกษาระดับอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยเปิดที่เน้นการใช้สื่อทางไกล ก็ยังใช้วิธีการบรรยายวิชาต่างๆ โดยผ่านทางสื่อเป็นส่วนใหญ่ รายการดังกล่าวจึงไม่ได้ส่งผล ไปสู่ชาวบ้านหรือคนส่วนใหญ่ดังที่ควรจะเป็น ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นเหมือนดาบสองคม กล่าวคือ นอกจากไม่ได้ให้ประโยชน์ในทางการศึกษาแล้ว กลับเป็นเครื่องมือในการสร้างวัฒนธรรมทางการบริโภค ซึ่งจัดได้ว่าเป็นการสวนทางกับการศึกษา

1.3 เสรีภาพของสื่อมวลชน จากสภาพปัจจุบันวิฤกษ์และโทรทัศน์ถูกควบคุมโดยรัฐบาลทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของฝ่ายการเมือง ในอนาคตคาดว่าจะมีเสรีภาพมากขึ้น สามารถเสนอความจริงที่ผ่านการกลั่นกรองดีแล้วต่อประชาชนโดยไม่ปิดบัง ดังตัวอย่างเช่น BBC และ NHK ซึ่งให้ความรู้แก่ประชาชนดีมาก ทำให้คนเกิดปัญญารู้จักแยกแยะแทนที่จะโฆษณาชวนเชื่อในทางที่พึงประสงค์ของรัฐเท่านั้น สำหรับในส่วนของหนังสือพิมพ์นั้น เสรีภาพจัดได้ว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีที่สุดในภูมิภาคนี้

1.4 ภาพอนาคตของสื่อมวลชนที่ควรจะเป็น สื่อสารมวลชนควรมีบทบาทในการชี้นำความคิด ให้คนคิดคล้ายตามหรือมีบทบาทในการเสนอแบบอย่างที่ดีหรือไม่ดี มวลชนควรมีลักษณะเป็น Two-way Communication เพื่อที่จะให้ผู้ได้รับข่าวสารนั้นแล้วได้มีโอกาสโต้ตอบแสดงความคิดเห็น สำหรับบทบาทของรัฐนั้นต้องดูแลให้สื่อมวลชนให้สิ่งที่มีคุณค่าต่อชาวบ้านด้วย เพื่อให้ชาวบ้านได้ปรับตัว รู้เท่าทันและเป็นการลดช่องว่างให้น้อยลง

1.5 ภาพอนาคตของสื่อมวลชนที่มองไม่เห็น จากสภาพปัจจุบันสื่อมวลชนยกเว้นหนังสือพิมพ์นั้นรัฐบาลควบคุมไว้หมดโดยกลไกอำนาจทางการเมือง สื่อมวลชนที่น่าจับตามองคือโทรทัศน์ โทรทัศน์เติบโตขึ้นมาจากคนที่อยู่นอกกลุ่มราชการ เช่น กลุ่มนักธุรกิจอุตสาหกรรมต่างๆ คนกลุ่มนี้จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากสื่อมวลชนที่รัฐคุมเวลานี้มากขึ้นตามลำดับ อาจตั้งเป็นข้อสังเกตได้ว่าการต่อสู้ระหว่างกลุ่มรัฐบาลและกลุ่มธุรกิจเอกชนอาจทำให้เกิดช่องว่างกลุ่มที่สามได้หรือชนชั้นกลางอาจได้มีบทบาทบ้าง แต่ชนชั้นกลางนี้มีความหลากหลาย มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน ดังนั้นโอกาสที่คนกลุ่มนี้จะก้าวขึ้นมาจึงเป็นไปได้ยาก ในทางตรงกันข้ามถ้ากลุ่มชนชั้นกลางผูกพันกับผลประโยชน์ที่ค่อนข้างเหมือนกันหมด การต่อสู้ก็จะไม่มี ก็ไม่ทำให้เกิดที่ว่างสำหรับประชาชนทั่วไปเช่นกัน ดังนั้นอนาคตของสื่อมวลชนจึงเป็นการยากที่จะวาดภาพเพราะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายอย่างดังกล่าว

(2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ดังนี้คือ

ก. สำนักและความรับผิดชอบของสื่อมวลชน สื่อมวลชนส่วนใหญ่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว เนื่องจากสามารถที่ครอบงำประชาชนได้มาก มีอิทธิพลต่อจิตใจ ทำให้ค่านิยมของประชาชนเปลี่ยนไป สื่อมวลชนส่วนใหญ่ตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์ดังตัวอย่างเช่น การโฆษณาที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์ เอาตู้เย็นใส่เกวียนไปในที่ทุรกันดารให้ชาวบ้านมีน้ำเย็นดื่ม ดูว่า

ดีและชีวิตสุขสบายขึ้น ซึ่งเป็นการหลอกให้คนเป็นหนี้ มาหลงเสพติดในวัตถุโดยที่ยังไม่มีความพร้อม เป็นการเอาไรต์เอาเปรียบ คนที่เก่งกว่าฉลาดกว่ามีอำนาจต่อรองสูงกว่าเอาเปรียบคนที่รู้ไม่เท่าทันและล่าช้ากว่า สื่อมวลชนต้องตระหนักและสำนึกในจุดนี้ ให้มากกว่า บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้นก็คือการช่วยสถาบันหลักคือครอบครัวที่ทำหน้าที่ในการปลูกฝังค่านิยมและจริยธรรมในการคลี่คลายปัญหา

ข. ความไร้ประสิทธิภาพในการควบคุมสื่อ ปัจจัยด้านนี้เป็นปัญหาแก่สังคมโดยตรงดังจะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์และนิตยสารต่างๆ ที่มีการเสนอเนื้อหาและภาพที่ยั่วยุการมรณภัยเผยแพร่อยู่อย่างมากมาย ภาพยนตร์หรือเทปภาพมีการเสนอเนื้อหาและภาพที่รุนแรง เช่นการฆาตกรรมกันอย่างดุเดือด สมจริงสมจังจนมองเห็นเลือด ทำให้เกิดความหวาดเสียวสยดสยองต่อผู้ชม เป็นต้น มีการละเมิดกฎหมายอยู่เสมอ ประกอบกับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบมักไม่ทำงานอย่างต่อเนื่องและประชาชนทั่วไปเองไม่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่

ค. รัฐยังขาดนโยบายและมาตรการที่มีประสิทธิภาพ การที่สื่อมวลชนตกเป็นเครื่องมือของธุรกิจเอกชน การค้า การโฆษณาชวนเชื่อ ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์มาตรการ ตลอดจนวิธีการทำงานของกลไกของรัฐยังไม่มีความมีประสิทธิภาพ รัฐบาลน่าจะคิดรูปแบบการทำงานคล้ายกับการทำงานขององค์กรเอกชน ไม่จำเป็นจะต้องไปยึดอยู่กับขั้นตอนระเบียบกฎเกณฑ์ที่มากเกินไปจนทำให้ขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของสื่อมวลชนนี้ต้องอาศัยความรวดเร็วเป็นสำคัญ

ง. รสนิยมที่ไม่สร้างสรรค์ในการรับสื่อ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็เป็นได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้บทบาทของครอบครัวจะมีส่วนช่วยได้มากทีเดียว ทั้งนี้เพราะว่าถ้าเด็กได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัวอย่างดีและอบอุ่นแล้ว เขาก็จะมีพื้นฐานทางด้านจิตใจที่ดีพอที่จะตัดสินใจอะไรต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ดังนั้นสื่อมวลชนจึงเป็นเหมือนดาบสองคมโดยขึ้นอยู่กับจากความฉลาดของคนในการที่จะเลือกรับสื่อมวลชนนั้น

จ. จุดอ่อนของสื่อมวลชนชนบท ทำให้ถูกบดบังจากสื่อมวลชนเมือง ทำให้สูญเสียวัฒนธรรมท้องถิ่นไป เปรียบเหมือนเราไม่รู้จักรักตัวเอง สิ่งสำคัญก็คือรัฐควรหันมาพัฒนาสื่อมวลชนชนบทหรือท้องถิ่นให้เกิดการอนุรักษ์และสร้างสรรค์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดข้อมูลที่มีคุณค่า แสดงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางความรู้

(3) ผลกระทบต่อสังคมไทย

สื่อมวลชนนับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทย เพราะสื่อมวลชนเป็นตัวกำหนดวัฒนธรรมกล่าวคือ สื่อมวลชนทำหน้าที่ถ่ายทอดข่าวสารข้อคิดเห็นและทัศนคติต่างๆ สู่มวลชน ทำให้ประชาชนที่รับข่าวสารนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม วิถีชีวิตและเกิดวัฒนธรรมมวลชน (Mass Culture) ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความสามัคคี ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและความมั่นคงของชาติ นอกจากนี้ ยังมีหน้าที่ให้การศึกษอบรมความรู้ทางด้านสังคมวัฒนธรรมต่างๆ ให้แก่สมาชิกในสังคม โดยการส่งผ่านหรือถ่ายทอดข่าวสารจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกคนรุ่นหนึ่งที่เขาว่ากันว่า เขาจะชนส่วนใหญ่ทุกวันนี้นี้จึงถูกสื่อมวลชนโน้มน้าวทำให้เกิดความสับสน ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนส่วนใหญ่ไม่สู้จะทำอะไรเพื่อเด็ก คอยแต่มุ่งแสวงหาผลประโยชน์ทางธุรกิจ จึงขอสรุปผลกระทบต่อสังคมดังต่อไปนี้.-

3.1 ทำให้เป็นหนี้ เพราะผู้รับสื่อจะถูกชักจูงให้หลงใหลในวัตถุและแสงหามาให้ได้ แม้ว่าจะไม่ค่อยมีรายได้

3.2 เกิดภาษาและศัพท์ใหม่ๆ ที่ทำให้สับสน สื่อความหมายไม่ชัดเจนสื่อมวลชนจะเป็นผู้ถ่ายทอดภาษาทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม ทำให้เกิดศัพท์ใหม่ๆ ตลอดจนภาษาที่เปลี่ยนไป ถึงแม้ว่าการเปลี่ยนแปลงของภาษาไม่ใช่สิ่งที่เลวร้ายเสมอไป กลุ่มที่จะรับเองมากที่สุดก็คือ เยาวชน ซึ่งรับมาและนำมาใช้กันในลักษณะที่มีทั้งถูกต้องและไม่ถูกต้อง

3.3 ในส่วนของรสนิยม วัฒนธรรมและประเพณี สื่อมวลชนเป็นตัวการสำคัญในการเผยแพร่ให้ประชาชนชนส่วนใหญ่ได้รู้จักรสนิยม วัฒนธรรม และประเพณี เช่น การแต่งกาย ค่านิยม ตลอดจนแบบแผนการดำเนินชีวิต ดังตัวอย่างเช่น การโฆษณาของสินค้าต่างๆ โดยมุ่งว่าเป็นรสนิยมของคนรุ่นใหม่ ภาพยนตร์หรือละครที่นำเสนออย่างซ้ำซากถึงเรื่องราวหรือพฤติกรรมที่และขัดกับวัฒนธรรมไทยอย่างเปิดเผย ยกตัวอย่างเช่น ภาพยนตร์หรือละครที่เสนอแนวคิดในทำนองสนับสนุนกับการเข้าไปเป็นส่วนเกินในชีวิตครอบครัวของผู้อื่น เสนอภาพพฤติกรรมการใช้ชีวิตกลางคืนของเยาวชน จนเรียกได้ว่าเวลานี้เยาวชนบางส่วนได้ซึมซับไวจนนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและตัดสินใจ

จากบทบาทและหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นการยากมากที่จะควบคุมให้อยู่ในกรอบของความเหมาะสมและถูกต้องตามควรแก่กาลเทศะ ปัญหาเรื่องความรับผิดชอบนี้ควรจะได้มีการร่วมกันดูแลและรับผิดชอบจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายสื่อมวลชนเอง ฝ่ายผู้รักษากฎหมาย ฝ่ายให้การศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันครอบครัว เพราะเป็นสถาบันที่อยู่ใกล้ชิดที่สุด สำหรับใน ส่วนของสื่อมวลชนควรคำนึงถึงหน้าที่ที่ควรปฏิบัติดังนี้คือ

- (ก) สื่อมวลชนจะต้องเป็นสื่อหรือตัวขยายการปลูกฝังจริยธรรมจากสถาบันครอบครัว โรงเรียน และวัดไปสู่อีก
- (ข) สื่อมวลชนจะต้องสะท้อนความต้องการทัศนคติของเด็กและผู้ปกครอง กลับไปยังสถาบันถ่ายทอดจริยธรรม เพื่อให้การปรับปรุงแก้ไขในการปลูกฝังจริยธรรมเป็นไปโดยทันสมัยและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
- (ค) ผลทางอ้อมที่สื่อมวลชนถ่ายทอดให้แก่ผู้รับคือ ท่าทีและวิธีการของสื่อมวลชนนับตั้งแต่ภาษาและทัศนคติที่สื่อมวลชนแสดงออกมา จึงควรจะต้องมีเอกลักษณ์ที่เด่นชัดและเป็นไปในทางส่งเสริมความนึกคิดที่ดีงามกล่าวคือ ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในฐานะผู้มีจริยธรรม
- (ง) สื่อมวลชนจะต้องศึกษา เข้าใจผู้รับและควรให้ความสำคัญแก่เด็กและเยาวชนมากกว่าที่เป็นอยู่ พึงตระหนักอยู่เสมอว่า เด็กยังต้องความสามารถในการใช้เหตุผลทางจริยธรรมและพัฒนาการทางด้านนี้สำคัญมากสำหรับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพ

ค. ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม

(1) ภาพในอนาคต

1.1 ความเสื่อมในทางศีลธรรมและแรงต้านที่มาจากกรณีพิพาททางจริยธรรม

ข่าวจากหน้าหนังสือพิมพ์มักบ่งชี้ถึงความเสื่อมทางจริยธรรม อันเกิดจากความเห็นแก่ตัวและพรรคพวก การละเมิดศีลห้า ในรูปแบบของมาตรฐานและอาชญากรรมการฉ้อราษฎร์บังหลวงโดยคนของรัฐและเอกชน ตลอดจนการปล้นจี้ที่ทำให้บุคคลทั่วไปขาดความรู้สึกลดทอนในชีวิตและทรัพย์สิน ความล่าช้าทางเพศและปัญหาโสเภณีที่สร้างชื่อเสียงกระฉ่อนให้กับประเทศไทย คดีฟ้องร้องหมั้นประมาทที่มีปรากฏ นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สะท้อนภาพที่ชวนให้เป็นห่วงอย่างยิ่ง เช่น นักโทษที่พยายามฆ่าตัวตาย หญิงผู้ประกอบอาชีพนางบำเรอและผู้เสพติดส่วนมากอายุระหว่าง 15-25 ปี เด็กนักเรียนจำนวนมากในกรุงเทพฯ มีสุขภาพจิตไม่ดี ขาดความภูมิใจ ชอบแยกตนอยู่โดดเดี่ยว โดยเฉพาะนักเรียน ป.6 มีปัญหามาก มีความรู้สึกไม่ดีต่อตนเอง เบื่อทุกอย่าง เศร้าใจ โดยไม่มีสาเหตุ เด็กในวัย 11-13 ปี ซึ่งหากพัฒนาตามปกติควรจะภูมิใจในตนเอง รู้ว่าจะทำอะไรผิดและรู้จักการอยู่ร่วมกับคนอื่นกลับพฤติกรรมทางลบ เช่น หยิบของของคนอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หนีโรงเรียน และพึงใจที่จะทำให้อื่นเสียหาย ทำให้ต้องตั้งคำถามว่าทำไมสังคมไทยที่เป็นสังคมที่พุทธศาสนาฝังรากอยู่ยาวนานจึงไม่สามารถขัดเกลากิจใจของเยาวชนได้ดี

นอกจากนั้น การศึกษาค่านิยมทางจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ครูและผู้ปกครองพบว่าค่านิยมในทางดี ได้แก่ การพึ่งตนเอง การเห็นแก่ส่วนรวม การปฏิบัติตามระเบียบแบบแผน การปฏิบัติต่อผู้อื่นในทางดี ส่วนค่านิยมในทางไม่ดี ได้แก่ การกระทำความผิดกฎหมาย การทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การทารุณสัตว์ การไม่รักษาสาธารณสุขสมบัติ การมุ่งร้ายต่อผู้อื่น การฉ้อราษฎร์บังหลวงและการล่าช้าทางเพศ มีค่านิยมบางประการที่ผู้ตอบยังถือว่าไม่ดีแต่มีแนวโน้มว่าจะเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การใช้อิทธิพล การไม่ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในการหาตัวผู้กระทำความผิดกฎหมาย การฉ้อราษฎร์บังหลวง การทารุณสัตว์ การทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและการเล่นในเครื่องรักลูกไม่เท่ากัน

แต่ภาพอนาคตมิได้มืดมิดไปทีเดียว จากการวิจัยพบว่า เด็กรุ่นใหม่มีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่า (อดเปรี้ยวไว้กินหวาน) มากกว่าเด็กรุ่นเก่า งานวิจัยอีกชิ้นที่ศึกษาเกี่ยวกับนักเรียนแสดงว่า นักเรียนร้อยละ 65 รายงานว่า ตนใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงกว่าที่พ่อแม่ใช้กับตน นอกจากนี้ยังพบว่า ในการศึกษาจิตลักษณะของข้าราชการไทย ข้าราชการเข้าใหม่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่า มุ่งอนาคตมากกว่าแต่ควบคุมตัวได้ต่ำกว่าข้าราชการรุ่นเก่า

อย่างไรก็ตาม ได้เกิดแรงต้านที่เป็นผลจากการฟื้นตัวทางจริยธรรม แรงต้านนี้มีปรากฏให้เห็นในรูปแบบต่างๆ ผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านได้แสดงความวิตกกังวลในเรื่องนี้และได้เขียนบทความ หนังสือ ตลอดจนอภิปรายและบรรยายทางวิทยุ โทรทัศน์และตามสถาบันต่างๆ ตามมหาวิทยาลัยก็มีการตั้งชมรมพุทธศาสน์ที่มีกิจกรรมทางพิธีกรรมทุกสัปดาห์ การอุปสมบทหมู่ทุกภาคฤดูร้อน นอกจากนี้ยังมี 'พระพัฒนา' ที่ทำการผิมนระแอสอยู่ในชนบท ซึ่งเริ่มจับงานพัฒนาจากแง่มุมที่ตนเห็นและเข้าใจ

ท่านเหล่านี้เช่น พระครูสาครสังวรกิจ พระครูพิพิธประชานาค (หลวงพ่อนาค),หลวงพ่อดำเขียน,หลวงพ่อบุญธรรม มักจะเป็นสมภารเจ้าวัดถือกำเนิดในถิ่นนั้น มีความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ มีจิตเลื่อมใสในศาสนา มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์สุขของชุมชน โดยยึดหลักว่า 'ก่อนอื่นต้องพัฒนาจิตเพราะเมื่อจิตใญ่สูงขึ้น ทุกคนก็พร้อมจะทำงานเพื่อส่วนรวม' นอกจากนั้น จะเห็นว่าคนชั้นกลางได้หันมาศึกษาศาสนาผ่านสื่อ เช่น หนังสือ เทป หรือปฏิบัติการฐานกันมากขึ้น อาจกล่าวได้ว่าขณะนี้ในเมืองไทยมีสองกระแสที่สวนทางกัน คือ

1. กระแสที่หนีห่างจากคุณธรรมไปเรื่อยๆ และวิ่งเข้าหาความเป็นจักรกลมากขึ้น หากทำไร่มากขึ้น คนที่เอาเปรียบคนอื่นไม่เป็นก็จะถูกเอาเปรียบ ไปค้าขายแข่งขันกับเขาไม่ได้

2. กระแสที่คนหันไปฝึกใจกันมากขึ้น มีการนั่งสมาธิกันมากขึ้น ศกสนาต่างๆ ในประเทศไทยมีการเน้นการสงบสำรวมจิตมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่มีการศึกษาและจะเกิดกลุ่มต่างๆ มากขึ้น คนไปวัดมากขึ้น

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าขณะนี้หลายหน่วยงานในสังคมได้แสดงความห่วงใยในศีลธรรมและจริยธรรมของคนไทย การแตกกลุ่มศาสนาใหม่ๆ เช่น ธรรมกาย สันตโศกหรือกลุ่มพระพัฒนา เป็นองค์กรที่พยายามกันและแก้ปัญหาทางจริยธรรมและดึงคนกลับมาสู่ศาสนา

1.2 ความเสื่อมศรัทธาในศาสนาและทางแก้ที่มีจากการก่อตั้งกลุ่มศาสนาใหม่ ๆ และบทบาทของนักคิดที่เป็นนักบวชและฆราวาส

ขณะนี้อาจจะกล่าวได้ว่าปฏิกริยาที่มีต่อศาสนามีอยู่ 3 แนวคือ

1. กลุ่มที่เกิดจากการเสื่อมศรัทธาในสถาบันศาสนา เช่น ในกรณีเครื่องราชา, การสะสมทรัพย์สมบัติของพระ กลุ่มนี้จึงมักออกไปจากโครงสร้างของสถาบันหลักและแยกออกไปเป็นกลุ่มใหม่ เช่น สันตโศก หรือกลุ่มไสยศาสตร์ที่มีปัญหาเรื่องความมั่นคง เช่น หุบผาสวรรค์

2. กลุ่มพระพัฒนา กลุ่มนี้มีบทบาทในสังคมต่างไปจากที่สถาบันศาสนากระทำกันอยู่ เช่น การตั้งสหกรณ์ปุ๋ย ธนาคารข้าว สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ยา กลุ่มนี้ก็แยกจากสถาบันหลักเช่นกัน

3. กลุ่มที่ยังอยู่ในโครงสร้างของสถาบันหลัก ซึ่งผู้เชี่ยวชาญให้คำอธิบายว่ามีหลายพันธุ์ เช่น ธรรมกาย จิตตภาวัน แต่คนจะไม่เข้าใจว่ามันคืออะไร เข้าไปยุ่งกับการเมืองก็ได้ เล่นการเมืองก็ได้ ค้าขายก็ได้ ค้าที่ดินก็ได้ ค้าความก็ได้

ได้มีผู้แสดงความเป็นห่วงในปรากฏการณ์ทางศาสนาและเห็นว่า สถาบันหลักยากที่จะปฏิรูปตนเองเพราะเข้าไปพัวพันกับผลประโยชน์ อำนาจ และอิทธิพล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ศาสนาซึ่งนอกจากจะเป็นสถาบันของรัฐแล้ว ยังได้กลายเป็นเครื่องมือในการทำมหากินของรัฐด้วย และนี่คือสิ่งที่สร้างความระส่ำระสายในศาสนา

ได้มีผู้ให้คำอธิบายว่า ความเสื่อมศรัทธาในศาสนานี้เป็นเพราะว่าสังคมขณะนี้ขาดการพัฒนาทางด้านความคิด ความเป็นสังคมเสรีทำให้ในแวดวงทางศาสนามีพวกที่เข้าไปใช้ช่องทางที่จะใช้กลไกทางศาสนาเป็นเครื่องมือหากิน แทนที่จะใช้ในการพัฒนาตนเอง เรียนรู้และกระทำในด้านที่ดี คาดได้ว่าอีก 15 ปีข้างหน้าความเข้าใจของคนเกี่ยวกับเรื่องศาสนานั้น อาจจะไม่ขึ้นอยู่กับพระหรือโรงเรียนอย่างเดียว แต่อาจจะขึ้นอยู่กับคนในวงการที่เผยแพร่ทางสื่อมวลชน ความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์จะมีผลกระทบให้คนไทยทำความเข้าใจใหม่ในปรากฏการณ์เดิม เพราะฉะนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในศาสนาด้วยสาเหตุต่างๆ กัน การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ

การแตกเป็นหลายสำนัก นิกาย เป็นเพราะกระบวนการศาสนาในสังคมปัจจุบันเป็นการตีความคำสอน ใครอยากตีความก็ได้ แล้วก็ตั้งตัวเป็นเจ้าของสำนัก การแตกนิกายเหล่านี้ทำให้คนสับสนไม่แน่ใจและเมื่อไม่แน่ใจก็คิดว่าสติปัญญาของตนไม่สูงพอที่จะเข้าใจ ผู้ให้สัมภาษณ์ทางหนึ่งคิดว่า การแตกแยกในศาสนาทำให้คนหวั่นไหว สับสน แปรลกแยกและสื่อมวลชนที่มีส่วนมากในการสร้างความหวั่นไหวนี้ ได้มีผู้แสดงความเห็นว่าปัจจุบันองค์กรศาสนาที่เป็นทางการนี้เป็นหน่วยราชการไปแล้ว จึงเกิดความเห็นห่างจากประชาชนองค์กรที่สร้างขึ้นใหม่ถ้าไม่สุดโต่งถึงขนาดหลุดออกไปจากองค์กรศาสนาเลยก็อยู่ที่ขอบเพราะพวกนี้ไม่ต้องการจะสังกัดกับทางราชการ แต่ต้องการสร้างความสัมพันธ์ส่วนบุคคลอันเป็นหัวใจของศาสนา จึงเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ต้องมีนิกายต่างๆ เกิดขึ้น ถ้าองค์กรศาสนาไทยไม่สำนึกถึงปัญหาข้อนี้ เราจะพบกับความเฟื่องฟูของสิ่งเหล่านี้มากขึ้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตามขณะนี้ก็มีพระกลุ่มหนึ่งที่สามารถนำปัญหาของสังคมปัจจุบันมาอธิบายได้ในกรอบของพระธรรมและสงฆ์ก็ได้เข้ามารับรู้ปัญหาทางโลกมากขึ้น พระบางกลุ่มก็ได้รับความเกรงและเคารพนับถือจากรัฐบาลและผู้มีอำนาจ แต่น่าเสียดายที่การนับถือศาสนาจะเป็นการเชื่อในพิธีกรรมมากกว่าที่จะมีการถกเถียงทางปรัชญา

1.3 บทบาทของกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านพัฒนาคุณภาพของชีวิตและสงเคราะห์ประชาชน

ในขณะนี้ มีองค์กรพัฒนาเอกชนเกิดขึ้นในประเทศไทย 135 องค์กร เป็นองค์กรอิสระไม่ขึ้นกับรัฐบาล จุดประสงค์หลักขององค์กรเหล่านี้ก็คือการพัฒนาคนให้อ่อนแอขาดพลังที่จะรับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการพัฒนาทางวัตถุ ที่กระทบประเทศไทยอย่างฉับพลัน เช่น กลุ่มกสิกรรายย่อยที่ไม่สามารถแข่งขันกับกลุ่มธุรกิจการเกษตรรายใหญ่ที่นำกระบวนการจัดการและทุนมาให้ชาวไร่ชาวนาให้หันมาทำฟาร์มเลี้ยงสัตว์ องค์กรเหล่านี้มีกลุ่มเป้าหมายที่จะช่วยเหลือชัดเจน งบประมาณที่ใช้ส่วนใหญ่มาจากการบริจาคต่างประเทศและเพียงส่วนน้อยมาจากการบริจาคภายในประเทศ เพื่อให้เห็นและเข้าใจถึงกิจกรรมขององค์กรเหล่านี้ขอเอ่ยนามให้ดูเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่าง เช่น สมาคมหุนววกแห่งประเทศไทย มูลนิธิดวงประทีป ศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการ มูลนิธิหมอชาวบ้าน มูลนิธิฟื้นฟูชนบท มูลนิธิเด็ก ศูนย์ Hot Line (ให้การรักษาและช่วยเหลือผู้ที่มีทุกข์ทางใจทางโทรศัพท์) สมาคมวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทย พิระยานุเคราะห์ สมาคมสร้างสรรค์ไทย (ตาวิเศษ) เป็นต้น

อาจจะกล่าวได้ว่า องค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้จะแก้ปัญหาได้ตรงจุด แต่ที่น่าเป็นห่วงคือจะขาดการแก้ปัญหาในระยะยาว เนื่องจากองค์กรเหล่านี้ทำงานในรูปแบบโครงการที่มีการกำหนดระยะเวลาของโครงการและอาศัยทุนจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัญหาที่โครงการดำเนินการแก้ไขเป็นปัญหาเรื้อรังระยะยาว หากโครงการที่ดูแลปัญหาดังกล่าวจบลงหรือไม่ได้รับการอุดหนุนจากต่างประเทศ ก็จะไม่มีความรู้ดูแลปัญหาดังกล่าวในอนาคต

1.4 ปัญหาเรื่องจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ

หลายท่านมีความเห็นว่า นักวิชาการถูกอิทธิพลของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีทำให้คิดว่าตนปลอดจากความรับผิดชอบในเชิงจริยธรรม มีบทบาทเป็นเพียงผู้ค้นคว้าและถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการให้แก่สังคม แต่ไม่มีหน้าที่คิดหรือติดตามว่าความรู้ที่ถ่ายทอดนั้นถูกนำไปใช้อย่างไร ถือว่าวิชาการความรู้เป็นสิ่งที่ปลอดจากค่านิยม (Value Free) บางคนคิดว่าเป็นหน้าที่ของนักวิชาการสาขาอื่นที่จะต้องรับช่วงในการกำกับและติดตามการใช้ความรู้เหล่านั้น ทักษะเช่นนี้ทำให้นักวิชาการในแต่ละสาขาวิชาไม่เน้นเรื่องจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพ ปล่อยให้เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลหรือให้สังคม (ซึ่งไม่มีตัวตน) เป็นผู้รับผิดชอบในอนาคต แนวโน้มที่นักวิชาการในสังคมและบัณฑิตจากสถาบันอุดมศึกษาจะขาดสำนึกทางสังคมและไม่คำนึงถึงจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพจะมีมากขึ้น

(2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง

สรุป ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลง มีดังนี้

ก. บริโณคณิยม ที่ทำให้คนมีทัศนคติ มุ่งแสวงหาทางวัฒมาป้อนกิเลสของตนให้แก่ด้วยฉันทะ คือ ความอยากในทางที่ถูก ให้มีนิสัยรักการทำงานและสร้างแรงจูงใจในการเห็นผลสำเร็จของงานที่ทำ ไม่ใช่เพราะต้องการรางวัลหรือสิ่งตอบแทน

ข. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มุ่งไปสู่อุตสาหกรรมและกระบวนการผลิตจำนวนมากที่ส่งเสริมให้เกิดบริโณคณิยมทางแก็คคือการสร้างทางเลือกโดยพัฒนาอุตสาหกรรมและธุรกิจรายย่อยและหัตถกรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาอุตสาหกรรม ดังเช่นที่ประเทศญี่ปุ่นใช้เป็นนโยบายอยู่

ค. ความอ่อนเปลี้ยในศาสนา เกิดจาก

1) วัดเป็นระบบเปิด คนชั่วจึงเข้าไปหากินกับศาสนาได้

2) องค์กรศาสนาบกพร่องในการติดตามควบคุมความประพฤติของสมณะ

3) การเรียนธรรมะมีข้อบกพร่อง สอนให้ท่อง ไม่ได้สอนให้คิด พระจึงมีปัญหา ด้านหนึ่งคือขาดความเข้าใจในพระธรรมอย่างแท้จริงและอีกด้านหนึ่งคือไม่สามารถสื่อพระธรรมได้เพราะขาดความเข้าใจความสลับซับซ้อนของการเปลี่ยนแปลง

ง. ค่านิยมที่เป็นลักษณะประจำชาติ อันได้แก่ ความรักอิสระ รักครอบครัววงศ์ตระกูลและการเล็งผลทางด้านปฏิบัติ ลักษณะเช่นนี้มีผลให้คนไทยยึดตนเองเป็นที่ตั้ง ปรับตนได้ดี แต่จะขาดระเบียบวินัยและไม่ให้ความสำคัญกับกฎหรือการร่วมมือในระดับที่ใหญ่กว่าหน่วยของครอบครัว ค่านิยมจากสภาพแวดล้อมทางเกษตรอันได้แก่ การดำรงชีวิตแบบสบายๆ การยึดฐานานุรูป (Prescriptive Behaviour) การเน้นความสัมพันธ์ส่วนตัว การประสานประโยชน์ ความสามารถในการปรับตัวสูง ค่านิยมเหล่านี้ร่วมกันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในแง่การเสื่อมของศีลธรรมและจรรยาบรรณตลอดจนการยึดหลักตัวใครตัวมัน เมื่อมาประกอบกับหลักปฏิบัติในศาสนาที่อ่อนแอ

จ. ความเสื่อมศรัทธาในศาสนา อันทำให้เกิดกระบวนการที่น่าสนใจสามกระบวนการคือ การแตกกลุ่มแตกนิกายที่ต่างกับองค์กรศาสนาหลักทางด้านการศึกษาพระไตรปิฎกและข้อปฏิบัติทางหนึ่ง และการเกิด 'พระพัฒนา' ที่มีบทบาทสูงในการช่วยสร้างพลังในการพัฒนาในชนบท บทบาทหลังนี้หากสงฆ์เพียงทำหน้าที่ชี้แนะให้คำปรึกษาในกรอบของพุทธปรัชญาก็จะเป็นประโยชน์ แต่หากทำหน้าที่นี้เกินบทบาทของสมณะ พระพัฒนาที่อาจจะประสบปัญหาของความเสื่อมศรัทธาของชาวบ้านได้เช่นกัน กระบวนการที่สามคือกลุ่มพระสงฆ์และฆราวาสที่มีความสามารถในการตีความศาสนาพุทธให้กับความคิดทางวิทยาศาสตร์ และสามารถสื่อความหมายกับชาวบ้านที่มีการศึกษาโดยใช้สื่อหนังสือและสื่อมวลชนอื่นๆ

(3) ผลกระทบต่อสังคม

3.1 ผลกระทบทางด้านศาสนา

การแตกนิกายทำให้มีศาสนาหลายรูปแบบที่อาจจะเป็นเรื่องดีเพราะสร้างทางเลือกให้กับผู้นับถือศาสนาหรืออาจจะไม่ดีเพราะทำให้คนสับสน การเกิดพระพัฒนาที่ก่อให้เกิดมีบทบาทเพิ่มขึ้น และมีส่วนได้ช่วยเหลือชาวบ้านและเรียกศรัทธาจากชาวบ้านคืนมาได้ การตีความพุทธศาสนาในเชิงวิทยาศาสตร์ มีส่วนช่วยให้คนสมัยปัจจุบันเข้าถึงธรรมะได้มากขึ้น และการใช้สื่อมวลชนโดยเฉพาะโทรทัศน์และหนังสือทำให้พุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในชีวิตของคนไทยมากยิ่งขึ้น แต่คนจะเสื่อมศรัทธาในสถาบันสงฆ์มากขึ้นหากไม่มีการปรับปรุงโครงสร้าง ภาวะ และหน้าที่ของสถาบันศาสนา

3.2 ผลกระทบทางด้านค่านิยม

แก่นวัฒนธรรมอันเป็นปัจจัยของความเชื่อและค่านิยมไทยอันได้แก่ สถาบันกษัตริย์ที่มั่นคง ความสามารถในการปรับตัวสูงหลักปฏิบัติในศาสนาที่อ่อนอ่อนผ่อนตาม มุ่งทางสายกลางและเมตตาธรรมและการเชื่อมานวัตกรรมใหม่ จะไม่เป็นอุปสรรคต่อเทคโนโลยีใหม่ๆ ในแง่อนุรักษ์นิยมจัด แต่คนไทยยังขาดลักษณะหลายอย่างที่ยังจำเป็นต่อการดำรงชีพในสังคมสมัยใหม่ที่จะเริ่มเป็นอุตสาหกรรม อันได้แก่ ความเป็นคนเก่ง คนดี คนกล้าตัดสินใจเป็น ฟังตนเองได้ อดทนต่อปัญหา สามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ เป็นผู้นำที่ดี ยอมรับได้ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว บริหารและจัดการเป็น ตลอดจนมีความกล้าทางจริยธรรม ในทางตรงกันข้าม การนิยมวัตถุ ยกย่องเงิน ความมั่งมี นิยมผู้มีอำนาจวาสนาการยึดฐานะานุรูป (Prescriptive Behaviour) รักพวกพ้อง รักความสนุกสนาน รักอิสระ ไม่ชอบกฎเกณฑ์ ไม่บังคับใคร ไม่ยอมให้ใครบังคับ หลีกเลียงความรุนแรง ยึดตนเองเป็นที่ตั้ง ขาดระเบียบวินัย การเน้นความสัมพันธ์ส่วนตัว การใช้อภิสิทธิ์ การประสานประโยชน์ค่านิยมเหล่านี้ มีผลกระทบต่อปัญหาทางจริยธรรมในสังคมปัจจุบันอย่างยิ่ง นอกจากนี้การมุ่งพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม มุ่งปัจจุบันมากกว่าอนาคต การควบคุมตนเองได้น้อย การเชื่ออำนาจนอกตนมากกว่าอำนาจในตนและการมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ เป็นค่านิยมที่ทำให้คนไม่เห็นความสำคัญของความรู้ความสามารถของคน ส่วนในชนบทที่มีค่านิยมของชาวบ้านที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้านคือการบริโภคนิยมแบบเมืองหลวง ถ้าชาวบ้านยังคิดว่าตัวเองจะต้องมีทีวีสี มีมอเตอร์ไซด์ ฯลฯ เขาจะเป็นชาวนาต่อไปอีกไม่ได้ เขาจะต้องไปหามาค้าขาย เพราะถ้าไม่เช่นนั้นแล้วเขาจะไม่มีอย่างที่เขาคงต้องการได้ แต่เดิมสังคมไทยก็ไม่สนับสนุนการอวดมั่งอวดมี การทำบุญคือการกระจายความมั่งคั่งไปสู่สังคม แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมบริโภค กางเกงยีนส์ โทรศัพท์ รถจักรยานยนต์ ได้กลายเป็นเครื่องหมายของความมั่งคั่งของเกียรติยศแทนความมีอาวุโสและความประพฤติชอบ ชาวบ้านหันมาฟังวัฒนธรรมและค่านิยมของคนในเมืองในด้านการแต่งกาย การกินอาหาร การแสวงหาความบันเทิง (วิทยุเทป) การใช้เครื่องมือ ยา ซึ่งสังคมเมืองก็หันไปฟังสังคมฝรั่ง กลับเห็นว่าความรู้เดิมล้าสมัยทำให้ขาดความตระหนักในศักดิ์ศรีของตนเอง

3.3 ผลกระทบทางด้านความคิด

เชื่อว่าคนสมัยใหม่จะมีจิตใจโน้มเอียงไปทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดใหม่และเชื่อว่ามนุษย์เกิดมาเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่คนรุ่นใหม่จะคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ คนจะกลายเป็นทาสของเครื่องจักร มุ่งเพิ่มรายได้แต่ไม่พัฒนาสมอง นอกจากนั้นได้มีผู้กล่าวเตือนไว้ว่าจุดยืนของการเป็นนิคส์คือ การฉกฉวยโอกาสของการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เราได้ประโยชน์สูงสุดนั้นจะมีความเสี่ยงสูงต้องเดินอย่างระมัดระวังและป้องกันข้อเสียไปด้วย นอกจากนั้นยังมีงานวิจัยที่ระบุว่าจริยธรรมของคนไทยส่วนใหญ่ยังยึดอยู่ในชั้นการยึดติดอยู่กับแบบแผน ซึ่งแปลว่าการพัฒนาทางจริยธรรมของคนไทยจะกักอยู่ในระดับของเด็กวัยรุ่นไม่พัฒนาต่อถึงระดับผู้ใหญ่คือการใช้เหตุผล ซึ่งทั้งนี้อาจจะมีผลมาจากความรักพวกพ้องและการยึดติดกับพวกพ้องอันเป็นค่านิยมแก่นในสังคมไทย การศึกษาปัญหาของการพัฒนาทางจิตใจที่ยังทำกันไม่ได้ไม่เป็นที่น่าเป็นห่วง เพราะ

ครูยังไม่เป็นแบบอย่าง นอกจากนั้นวิวัฒนาการที่ได้ผลก็ยังไม่เป็นที่รู้จัก

ทางด้านศาสนาจะมีนิกายแตกมากขึ้น คนชั้นกลางจะหันเข้าหาศาสนามากขึ้นแต่จะปฏิบัติหรือศึกษาผ่านสื่ออื่นที่มีใช้ พระสงฆ์ เช่น หนังสือ โทรทัศน์ วิทยุ แต่คนจำนวนมากจะเกิดความสับสนทางด้านศาสนาอาจถึงจุดที่หมดศรัทธาในศาสนา การตัดสินใจทางด้านจริยธรรมอาจทำโดยอาศัยมโนธรรมเสียมากกว่าการยึดหลักศีลธรรมในศาสนาพุทธ

จรรยาบรรณในวิชาชีพ อาจจะต้องเป็นการต่อรองของกลุ่มที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องเสียมากกว่าการเกิดจากการมีมโนธรรมและจริยธรรมในตน กล่าวคือจะต้องมีการตั้งระบบตรวจสอบและเผยแพร่ข้อมูลให้ผู้ที่ถูกเอาผิดเอาเปรียบตระหนัก และหามาตรการปกป้องตนเอง

ง. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

(1) ภาพในอนาคต

ภาพในอนาคตของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องและเห็นตรงกัน โดยสรุปได้ดังนี้ คือ

1.1 สิ่งแวดล้อมในอนาคตจะเสื่อมทรามลงไปเรื่อยๆ ถ้าอัตราการผลาญทรัพยากรป่า ต้นไม้ ลำธารยังเป็นเช่นปัจจุบัน เรียกว่า 'ความวิบัติทั้งหลายก็ตามมา' ปัญหาของสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วง เพราะมีอัตราการเสื่อมทรามลงไปมากไม่ว่าจะเป็นน้ำระบบนิเวศน์ จากที่เคยได้อาศัยธรรมชาติตลอดมา เป็นสิ่งเกื้อกูลให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยดี แต่ปัจจุบันมนุษย์กำลังทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขเฉพาะหน้าเพียงแค่ 5-10 ปี โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงระยะยาวเลย

1.2 สิ่งแวดล้อมแบ่งเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากทรัพยากรธรรมชาติได้แก่ ดิน น้ำ ป่าไม้ การประมง เหมืองแร่ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ที่ผ่านมามนุษย์ได้ใช้พลังงานจากทรัพยากรเหล่านี้ไปมาก อนาคตป่าไม้จะเหลือเพียงร้อยละ 15 เพราะเป็นอุทยานแห่งชาติและเป็นภูเขาสูงซึ่งคนไปไม่ถึง

นอกจากนั้น สภาวะทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก เกาะแก่ง ชายหาด ถ้ำ แนวปะการัง กำลังถูกทำลายลงอย่างรุนแรง และมีแนวโน้มว่าจะมากขึ้น อันเนื่องมาจากการรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์และการเสื่อมลงโดยธรรมชาติ ส่วนสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความเจริญของเมืองนั้นก็จะมีปัญหามากขึ้นในอนาคตอีก 15 ปี น้ำในแม่น้ำเจ้าพระยาจะเน่า ซึ่งเป็นผลมาจากสิ่งปฏิกลของ คนในกรุงเทพและโรงงานอุตสาหกรรม น้ำในแม่น้ำอีกหลายสายเช่น แม่น้ำท่าจีน บางปะกง และแม่กลอง มีแนวโน้มคุณภาพเสื่อมลงไปมาก กล่าวคือ ค่าออกซิเจนที่ละลายอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐาน นอกจากนั้นสถานการณ์ของน้ำทะเลปรากฏว่า บริเวณชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยตอนบนพบสารสังกะสีและตะกั่ว มีแนวโน้มปริมาณสูงมาก หรือสรุปได้ว่ามนุษย์จะทำลายธรรมชาติอีกมากด้วยเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

1.3 สภาพชีวิตจะมีลักษณะของการสวนทางกัน คือ สภาพชีวิตของคนในเมืองอยากไปหาธรรมชาติในชนบท ส่วนคนในชนบทก็อยากเข้าในเมืองเพื่อแสวงหางานทำ

1.4 เกี่ยวกับการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเป็นฝ่ายที่ดักดวงเอาประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งนี้เพราะความเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนหรือเป้าหมายของการท่องเที่ยวของเรายังไม่ถูกต้องนัก ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของชีวิตแบบแผนของชุมชนหรือการบูรณะรักษาสถานที่ต่างๆ ในส่วนของชีวิตแบบแผนของชุมชนทำเสมือนหนึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่ถูกต้องที่ถูกต้องปรุ่แต่งเพื่อให้เขาดู ยกตัวอย่างเช่น สิ่งที่เราควรจะมีฟื้นฟูให้มีชีวิตขึ้นอย่างประเพณีการแต่งกาย ซึ่งเป็นสิ่งที่แบบแผนประเพณีพฤติกรรมในระบบชีวิตแต่เรากลับไม่ให้ความสำคัญ แต่เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเราก็เลยให้ความสนใจถือเป็นความสนใจเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้เป็นความสนใจในชุมชนจริงๆ และในส่วนของ การบูรณะรักษาสถานที่ต่างๆ ก็เช่นเดียวกัน การบูรณะโบราณสถานต่างๆ เราทำห้บลงไปโดยไม่สนใจรูปทรงเดิม เป็นลักษณะเชิงพาณิชย์ ต้องการจะทำให้ใหม่เลย โดยไม่คิดที่จะรักษาความหมายของวัตถุโบราณของสถานที่ มองไม่เห็นถึงคุณค่า ดังนั้นปัญหาของการท่องเที่ยวก็คือทำอย่างไรจึงจะสร้างคุณค่าและให้ความสำคัญกับการศึกษาและวัฒนธรรมเพื่อเป็นการพัฒนาที่เอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

(2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ดังนี้คือ

2.1 ความไม่รู้นำไปสู่ความไม่ตระหนัก จากการที่ทรัพยากรใช้กันอย่างเหลือเฟือจึงไม่คิดที่จะสงวน ถนอมหรือหาอะไรมาทดแทนทรัพยากรทั้งหมดไป

2.2 การทำประเทศให้ทันสมัยไปสู่ความเป็นตะวันตก มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี วิถีชีวิตทางสังคม ถูกทำให้ขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจลัทธิบริโภคนิยม จิตสำนึกในด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติได้เปลี่ยนมาสู่การที่มนุษย์พยายามจะควบคุมธรรมชาติและก็นำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้มากที่สุด

2.3 การพัฒนาที่ยังไม่เป็นระบบ จากประเทศที่เคยเป็นประเทศเกษตรกรรมและกำลังเริ่มเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรม เมื่อมีอุตสาหกรรมมากกๆ ความต้องการวัตถุดิบโดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ ก็จะต้องมากขึ้นเป็นลำดับ ทรัพยากรธรรมชาติแต่ละประเภทเมื่อถูกทำลายแล้วส่วนใหญ่ก็ไม่สามารถที่จะฟื้นฟูให้เหมือนเดิมได้ในระยะเวลาอันสั้นและไม่ได้มีมาตรการฟื้นฟูทรัพยากรเหล่านี้

2.4 การเพิ่มของประชากร มีผลต่อการทำลายป่าไม้เพื่อเพิ่มพื้นที่ในการผลิต

2.5 ความไม่ครอบคลุมด้านมาตรการทางกฎหมาย ความเสียหายต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ น้ำ ที่ดินต่างๆ เป็นเพราะรัฐยังไม่ได้แสดงเจตจำนงแน่วแน่ที่จะป้องกันและแก้ไขสิ่งแวดล้อมได้ แต่เท่าที่ผ่านมานั้นบ้านเรามีการใช้กฎหมายในลักษณะที่ไม่เท่าเทียมกัน กลุ่มชนบางกลุ่มจะมีอภิสิทธิ์หรือประโยชน์จากกฎหมายในทางที่ไม่สมควร

2.6 การพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทำให้มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะที่ธรรมชาติถูกมองเป็นเพียงสินค้าเพื่อการผ่อนคลายแบบชั่วคราวช่วยยาม

2.7 การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้เกิดการอนุรักษ์หรือบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมตลอดจนโบราณสถาน

2.8 จิตสำนึกในด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จากเดิมการดำรงชีวิตที่สังคมนอกคอกันมาหรือที่เรียกว่า ภูมิปัญญา ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือการทำมาหากิน การจัดการ การสาธารณสุข และศิลปกรรม อยู่ภายใต้กระบวนทัศน์แบบเรียนรู้ กฎเกณฑ์ธรรมชาติเพื่อพึ่งพิงธรรมชาติ แต่ปัจจุบันจิตสำนึกเหล่านี้ได้เปลี่ยนไปเพื่อจะควบคุมธรรมชาติและนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้มากที่สุด ภูมิปัญญาเดิมถูกทอดทิ้งละเลย

(3) ผลกระทบต่อสังคมไทย

มนุษย์และสิ่งแวดล้อมนี้มีส่วนทำให้เกิดผลกระทบต่อสังคมอย่างมาก กล่าวคือนับตั้งแต่ประเทศได้มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นประเทศที่ทันสมัย ตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่นักวางแผนมองข้ามไปก็คือ การบริหารทรัพยากรให้สามารถใช้ได้ประโยชน์สูงสุดในระยะยาวและขาดการพัฒนา ที่สอดคล้องถึงคุณภาพที่ดีของสิ่งแวดล้อม ในที่นี้ขอสรุปเป็นหัวข้อดังนี้

3.1 การพัฒนาที่มุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อเพิ่มผลผลิตสูงสุดในระยะเวลาอันสั้นแต่ประการเดียว โดยมิได้คำนึงถึงอัตราการฟื้นฟูของทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่และปริมาณสำรองของทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ไม่ได้ ตลอดจนการพัฒนาที่นำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้โดยขาดการพัฒนาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับมลภาวะที่ระบายนสู่สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เหล่านี้ย่อมเป็นผลเสียหายต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะยาวได้

3.2 ผลต่อคุณภาพชีวิต จากการพัฒนาพื้นที่ในท้องถิ่นต่างๆ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นนั้นๆ ความเชื่อ ค่านิยมเดิม ก็อาจจะเปลี่ยนไป พื้นที่ที่ใช้ในการทำเกษตรกรรม พื้นที่ธรรมชาติ แหล่งที่สวยงามก็จะถูกทำให้เสียหายอันเนื่องมาจากการหลั่งไหลเข้ามาของนักท่องเที่ยว

3.3 ผลทางด้านสาธารณสุข การพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมต่างๆ ในกระบวนการผลิตย่อมผลิตของเสีย คุณภาพของสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป เกิดมลภาวะทางน้ำ ทางอากาศ การกำจัดขยะต่างๆ ผลต่างๆ เหล่านี้ย่อมกระทบกระเทือนชีวิตความเป็นอยู่สุขอนามัยของประชาชน

3.4 การท่องเที่ยวมีผลต่อการทำลายคุณค่าเดิมของวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตสืบเนื่องจากความต้องการที่จะให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาในประเทศมากขึ้น ทำให้ต้องพยายามที่จะอำนวยความสะดวก ความต้องการแก่นักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการลงทุนที่จะแปลภาษาเพื่อให้เข้าใจ ไปจนถึงการทุ่มทุนในการจัดด้านแสง สี เสียงให้ตระการตา จนบางครั้งเลยเถิดถึงการตัดแปลงวัฒนธรรมเพื่อนักท่องเที่ยว โดยยอมทำลายคุณค่าเดิมของวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ประเพณีสงกรานต์ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น เชียงใหม่ เป็นต้น

จ. การเมืองการปกครอง

(1) ภาพในอนาคต

ภาพในอนาคตของการเมืองการปกครองในสังคมไทยเป็นภาพที่ผสมผสานกันระหว่างการคลี่คลายไปในทางบวกและทางลบในที่จะนำเสนอเป็นด้านๆ ดังนี้

1.1 ประชาธิปไตย ประชาธิปไตยที่เรียกกันว่า 'แบบไทย' นี้ ได้มีการตั้งคำถามขึ้นว่า เราเข้าใจความหมายของประชาธิปไตยตรงกันหรือไม่ เราจะมีประชาธิปไตยในทุกที่หรือไม่ เช่น ในการบริหารประเทศ ตลอดจนการบริหารมหาวิทยาลัย เราเข้าใจตรงกันหรือยังว่าใครควรจะมีส่วน ใครไม่ควรมีส่วน ใครควรมีส่วนเท่าๆ กัน ประชาธิปไตยอาจเป็นเพียงสมมติฐานอันหนึ่งที่ยังพิสูจน์ไม่เสร็จ อาจจะเป็นสมมติฐานที่ยังไม่สอดคล้องกับธรรมชาติแท้จริง เป็นระบบที่สร้างขึ้นสำหรับสังคมที่เติบโตกว้างขวางเท่านั้น อย่างไรก็ตามภาพในอนาคต คือ ภาพของการเมืองที่ประชาชนตื่นตัวในเรื่องสิทธิทางการเมืองมากขึ้นมีการตรวจสอบและรักษาผลประโยชน์ ความคิดแบบประชาธิปไตยค่อยๆ หยั่งรากแข็งแรงเติบโตขึ้น ประชาชนจะปฏิเสธการปฏิบัติ แต่ความเป็นประชาธิปไตยนี้ก็เป็นแต่เพียงรูปแบบไม่ได้เป็นโดยแก่นสาร ประชาธิปไตยที่แท้จริงน่าจะเป็นการที่ชุมชนหรือท้องถิ่นควบคุมตนเอง จัดการสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ฟังตนเอง กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ระบบของการกระจายไม่ใช้การรวมศูนย์ ดังเช่นที่เคยเป็นวิถีชีวิตของไทยแบบเดิม รัฐควรมีบทบาทในการประสานผลประโยชน์ของกลุ่มชนต่างๆ ตามวิถีประชาธิปไตยมากกว่ามีบทบาทในเชิงบำบัดทุกข์บำรุงสุขแบบรับศึกดินาของตะวันตกในอดีต ประชาธิปไตยน่าจะทำให้คนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในจุดที่เขามีสิทธิที่จะทำได้มากที่สุด ไม่ใช่เฉพาะในเรื่องของการเลือกตั้งเท่านั้น

ภาพของการเมืองไทยที่จะคลี่คลายไปในทางบวกนี้มีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับสภาพเศรษฐกิจด้วย หากเศรษฐกิจเจริญเติบโตดีการเมืองก็จะมั่นคง และประชาธิปไตยก็จะพัฒนาไปในเชิงธุรกิจการเมืองหรือธุรกิจกลุ่มประเทศ ซึ่งจะมีลักษณะเป็นทุนนิยมมากขึ้น แต่ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำนายภาพดังกล่าวต่างก็ย้ำว่าทั้งนี้ขึ้นอยู่กับรูปแบบการปกครอง ระบบเศรษฐกิจและความมั่นคงปลอดภัยของประชาชน ภาพในทางตรงกันข้ามคือ ภาพที่ทำนายว่า การเมืองของไทยค่อนข้างสิ้นหวัง ในอดีตอายุความของเผด็จการมีมากกว่าประชาธิปไตยจนประชาชนเหนื่อยหน่าย ประชาธิปไตยไม่ใช่ระบบที่ดีที่สุด เพียงแต่เลวร้ายที่สุดและยังมัจจ่ออ่อนในตัวเอง ประชาธิปไตยไทยจึงเป็นเรื่องของการทุ่มเงิน ฉ้อฉล ไม่ได้มีการเมืองที่มีความสามารถซื้อสัตย์สุจริต แต่ต้องการผลประโยชน์ให้ตนเองหรือพรรคพวก เพราะประชาชนที่เป็นผู้เลือกนักการเมืองก็ยังไม่มีความรู้เท่าเทียมกัน นอกจากนั้นยังมีการเมืองนอกเวทีอีก ความตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการปกครอง ก็เป็นเพราะประชาชนถูกกระตุ้นด้วยการซื้อเสียงมากกว่าเกิดสำนึกทางการเมืองอนาคตของประชาธิปไตย "เต็มใบ" เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะพรรคการเมืองไม่ได้ตั้งขึ้นด้วยอุดมการณ์ตามทฤษฎี เป็นนักธุรกิจการเมืองมากกว่า รัฐมีบทบาทเป็นผู้พัฒนาคนกลุ่มหนึ่ง แต่กลับเหยียบคนอีกกลุ่มหนึ่งไว้ ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติสมาคมการค้าปี พ.ศ. 2519 ซึ่งส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมต่างๆ แต่ไม่มีกฎหมายใดๆ ที่สนับสนุนการรวมตัวของชาวไร่ชาวนา คนงานกรรมการ ถ้าไม่มีการพัฒนาระบบการเมือง สังคมไทยก็อาจกลับไปสู่ยุคเผด็จการอีกได้

1.2 ระบบรัฐสภา

ผู้สมัครลงรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ที่มีฐานะเศรษฐกิจร่ำรวยเป็นนักธุรกิจทำให้การเมืองเป็นธุรกิจมากขึ้น ต่างกับเดิมซึ่งนักธุรกิจไม่เล่นการเมืองด้วยตนเองโดยตรง ระบบรัฐสภาจะคงอยู่ต่อไป การเลือกตั้งจะมีอยู่ ถึงแม้ว่าเลือกตั้งเสร็จแล้วจะรู้สึกผิดหวัง บางกลุ่มอยากหันกลับไปใช้ประชาธิปไตยครึ่งใบแต่อีกกลุ่มหนึ่งจะไม่ยอมเพราะไม่ยอมให้ระบบเผด็จการกลับคืนมา เสียงเรียกร้องให้มีสภาเพียงสภาเดียวจะมากขึ้น ไม่ต้องการสภาที่เสียงหรือสภาที่แต่งตั้งขึ้นโดยคนที่เป็นพรรคพวกของรัฐบาลเป็นส่วนใหญ่ ทางออกอีกทางหนึ่งของกลุ่มที่ผิดหวังจากระบบรัฐสภาแบบประชาธิปไตยเต็มใบคือ การใช้ระบบสมรรถาธิปไตย (Technocracy) เข้ามาผสมกับระบบรัฐสภา โดยการสรรหาคนดีมีฝีมือมีความรู้สติปัญญาช่วยกันบริหารประเทศ ดังที่เคยทำมาแล้ว สำหรับการเมืองที่เป็นธุรกิจมากขึ้นนี้จะมีคนบางกลุ่มพยายามป้องกันไม่ให้มีสภาอย่างนั้นโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะคนที่มีประสบการณ์ทางการเมืองรู้ว่าอะไรเป็นอะไรและไม่นิ่งดูดาย

1.3 ระบบราชการ

ความเห็นเกือบทั้งหมดสอดคล้องต้องกันว่า ไม่สู้มีความหวังในระบบราชการเพราะระบบนี้ขาดประสิทธิภาพ เป็นระบบสั่งงานเป็นทอดๆ ระบบราชการซึ่งเป็นตัวรวมศูนย์อำนาจจะนำไปสู่ความขัดแย้งเพราะสังคมเติบโตขึ้นเรื่อยๆ แต่ระบบราชการพยายามทำให้สังคมหยุดนิ่งเพื่อรวบอำนาจเข้าสู่ตัวระบบ ระบบราชการจะทำให้ประชาธิปไตยไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

ระบบราชการได้สูญเสียความเป็นกลางนับตั้งแต่เมื่อมีเผด็จการทหารหลังการปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เสียความสมดุลในการพัฒนาไพร่ฟ้าประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศ มีผู้เปรียบระบบราชการเป็นขุมพลังที่จะให้ใครก็ได้ที่มีอำนาจมาใช้ แต่จะไม่ยอมให้อำนาจนั้นแทรกเข้ามาในตัว มีลักษณะเป็นอนุรักษนิยม ซึ่งให้เสถียรภาพแก่สังคม ไม่ว่าจะการเมืองจะเปลี่ยนไปอย่างไร ระบบราชการก็ยังคงอยู่ อำนาจของระบบราชการเป็นอำนาจของความเฉื่อย เป็นระบบที่ถ่วงเมื่อจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่เมื่อจะล้มก็ถ่วงไว้ไม่ให้ล้ม ในอนาคตระบบนี้จะไปไม่รอดและเมื่อถึงจุดที่ไม่รอดก็จะต้องมีการปรับตัว แต่สุดท้ายจะลงเอยอย่างไรและแนวทางแก้ไขที่ชัดเจนควรเป็นอย่างไรยังมองไม่เห็น เราเคยคิดว่าปัจจัยที่จะแก้ไขได้คือการมีผู้นำที่เก่งกล้าเป็นที่เคารพนับถือ แต่ก็ไม่มั่นใจนักว่าจะแก้ไขได้เพียงใด บทบาทของราชการจะมีน้อยลงเพราะต้องแบ่งอำนาจให้ธุรกิจอุตสาหกรรมหรือภาคเอกชน จะมีความอ่อนแอลงในขณะที่ภาคเอกชนแข็งแกร่งมากขึ้น คนจะออกจากราชการมากขึ้น เพราะรายได้น้อยและสิ่งตอบแทนต่างๆ ก็ไม่มี ค่านิยมของคนที่มีต่อระบบราชการจะเปลี่ยนไป

ระบบราชการควรปล่อยอำนาจให้แก่ชุมชนให้ปกครองดูแลตนเองจึงจะเป็นประชาธิปไตยแท้จริง ระบบราชการไม่มีประสิทธิภาพในการนำเงินภาษีของประชาชนไปใช้เพื่อแก้ปัญหาของประชาชนเอง ถ้าชุมชนมีเศรษฐกิจดี มีความภูมิใจในตัวเอง พึ่งตัวเองได้มีศักดิ์ศรี ก็จะไม่มีการมาซื้อเสียงได้ นี่คือการสร้างประชาธิปไตยในแง่ที่ว่าระบบรัฐสภาจะล้มเหลวเพราะนักการเมืองมุ่งแต่ผลประโยชน์ของตน และกลุ่มนักวิชาการกับข้าราชการที่มีฝีมืออาจจะเข้ามาช่วยถ่วงดุลย์ได้นั้น มีผู้แสดงความเห็นว่าไม่อาจคาดหวังได้มากนักว่านักวิชาการและข้าราชการจะมีความยุติธรรมมากกว่านักการเมือง เพราะการเมืองและความขัดแย้งในแต่ละหน่วยงานก็มีความซับซ้อนอยู่ไม่น้อย

1.4 ความมั่นคงของชาติ

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ไม่มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่อง ความมั่นคงของชาติ เพียงแต่ระบุว่าเมื่อพูดถึงเรื่องความมั่นคงของชาติ คนมักนึกแต่เรื่องผิวเผินที่เห็นได้ง่าย เช่น เรื่องกำลังอาวุธ ต่อไปนี้คนจะเริ่มรู้ว่าความมั่นคงของชาติเกิดจากศีลธรรมของคนในชาติ เกิดจากความสงบหรือสันติ ไม่ใช่เรื่องของกำลังอาวุธเพื่อการป้องกันประเทศหรือเรื่องเสถียรภาพของรัฐบาลเท่านั้น

1.5 การรวมและกระจายอำนาจ

ได้กล่าวแล้วว่า การเมืองไทยโดยเฉพาะระบบราชการเป็นระบบที่รวมศูนย์อำนาจ นอกจากนั้นศูนย์กลางการบริหารและศูนย์กลางเศรษฐกิจยังอยู่ด้วยกันในเมืองหลวงแม้ว่าจะมีคนชนบทจำนวนมากอพยพเข้ามาสู่ศูนย์กลางนี้เพื่อโอกาสในชีวิต แต่ในอนาคตคนเหล่านั้นจะรู้มากขึ้นว่ากรุงเทพไม่ได้เป็นอย่างที่เขาคิด คนกรุงเทพจะหาทางขยับขยายออกสู่ชนบทมากขึ้น เพราะกรุงเทพมีความอึดตัวและไม่สามารถดูดซับอะไรจากชนบทได้อีกแล้ว (ในแง่ที่จะให้ประโยชน์แก่ชนบท) รัฐจำเป็นต้องจะคิดถึงเรื่องกระจายอำนาจไปสู่ชุมชนให้ชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรเอง มีสภาพเป็นนิติบุคคลเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและจำเป็นต้องจะแก้ไขในเรื่องน้ำก่อนเรื่องอื่น เพื่อกระจายอำนาจกลับไปสู่ท้องถิ่น การรวมศูนย์อำนาจในปัจจุบันทำให้พื้นฐานดั้งเดิมในชุมชนเกิดการขาดตอน ถูกปล่อยปละละเลยระบบรวมศูนย์จะต้องค่อยๆ รับรู้ความแตกต่างของชุมชนต่างๆ ในสังคมไทยให้มากขึ้นตามลำดับ หากอำนาจรัฐพัฒนาไปอย่างเป็นกลางแล้ว ในที่สุดคนทุกกลุ่มก็จะได้รับการพัฒนาควบคู่กันไป กลุ่มที่จะมีบทบาทมากในกระบวนการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น คือ กลุ่มนักพัฒนาในองค์กรเอกชน การเกิดกลุ่มนี้เป็นปฏิกิริยาตามธรรมชาติที่จะเคลื่อนไหวเพื่อฟื้นฟูท้องถิ่น เช่น การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน

(2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลง

ภาพของการเมืองการปกครองไทยที่เกิดขึ้นนี้สรุปได้ว่าเป็นผลของปัจจัยต่อไปนี้คือ

2.1 อุดมการณ์การเมืองของประชาชน สังคมไทยเคยปกครองด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มานับเป็นเวลาหลายร้อยปี พระมหากษัตริย์ได้เป็นศูนย์กลางของสถาบันการเมืองและเป็นศูนย์รวมอำนาจ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองและรัฐเสนออุดมการณ์ใหม่ว่าอำนาจสูงสุด (อำนาจอธิปไตย) มาจากปวงชนชาวไทย คนไทยจำนวนไม่น้อยรู้สึกเสียหลักเพราะหาศูนย์กลางใหม่ยังไม่ได้ ไม่แน่ใจว่าจะปกครองกันเองได้อย่างไร กลไกต่างๆ ที่รัฐสร้างมาเพื่อผดุงอุดมการณ์ใหม่ เช่น รัฐสภา ระบบราชการยังไม่ได้ได้รับความเชื่อถือมากเท่าศูนย์กลางเดิม หรือได้รับความเข้าใจผิดว่ากลไกเหล่านี้เข้ามาแทนที่ศูนย์กลางเดิม กระบวนการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางการเมืองนี้จึงมีผลต่อการเมืองไทยในอนาคต ทำให้อยู่ในภาวะที่ยังไม่มั่นคง ขาดฐานที่จะ

รองรับประชาธิปไตยให้เติบโตต่อไป

2.2 ขบวนการทวนกระแสประชาธิปไตย ถึงแม้สังคมไทยจะได้เปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตยแล้วในทางกฎหมาย แต่ก็ยังมีกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่มในสังคมที่เสียประโยชน์ในการเป็นประชาธิปไตย หรือการให้อำนาจอธิปไตยที่เป็นของปวงชนโดยแท้จริงกลุ่มเหล่านี้มีบทบาทในการขัดขวางการกระจายอำนาจการปกครองให้แก่ปวงชนอย่างแท้จริง และบั่นทอนการเติบโตของประชาธิปไตย

2.3 องค์กรบริหารประเทศ คุณภาพของผู้บริหารประเทศ อันได้แก่ ความเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของผู้อื่น และสติปัญญาที่จะสร้างระบบการเมืองการปกครองที่เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมไทยยังไม่พัฒนาถึงระดับ

(3) ผลกระทบต่อสังคมไทยและปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้น

สภาพการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมไทยในเชิงจริยธรรมดังนี้

3.1 ระบบรัฐสภา จะเป็นสนามของการแก่งแย่งผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีโอกาสเหนือผู้อื่นในสังคม ทั้งให้กลุ่มผู้ด้อยโอกาสถูกเอารัดเอาเปรียบ การตื่นตัวของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง เป็นเพียงเพื่อสนองตอบการซื้อเสียงการเลือกตั้ง ไม่ใช่เพราะต้องการปกครองตนเอง

3.2 ระบบราชการมีบทบาทในการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางแทนที่จะกระจายอำนาจให้แก่ประชาชน จึงมิได้มุ่งรับใช้ประชาชน

3.3 ภาคเอกชนจะเข้ามามีบทบาทสูงกว่าระบบราชการ แต่มุ่งผลประโยชน์เฉพาะของตน ทำให้การเอารัดเอาเปรียบในสังคมมีมากขึ้นเช่นกัน

6.2 ผลการวิจัยที่เป็นตัวบ่งชี้เชิงนโยบาย

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมแต่ละด้านตลอดจนปัญหาจริยธรรมที่ตามมาที่มีต่ออุดมศึกษา แล้วจะเสนอเป็นนโยบายอุดมศึกษาตลอดจนมาตรการและแนวทางแก้ไขต่อไป

ก. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย

(1) ผลกระทบต่ออุดมศึกษา

กระบวนการทำประเทศให้ทันสมัยมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อระบบการศึกษาไทย ซึ่งลอกมาจากการศึกษาจากอังกฤษ อเมริกา อาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันอุดมศึกษาไทยไม่มีนโยบายเป็นของตนเอง แต่ถูกใช้เป็นเครื่องมือของรัฐบาลทางด้านเศรษฐกิจโดยมุ่งผลิตบัณฑิตเพื่อป้อนตลาดแรงงาน มหาวิทยาลัยตกเป็นเครื่องมือของธุรกิจอุตสาหกรรมแทนที่จะมุ่งรับใช้คนส่วนใหญ่ (ผู้ที่เข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษามีเพียง 2% ที่มาจากครอบครัวเกษตรกร) นอกจากนั้นยังพบว่ามีการลอกเลียนกันมากในด้านหลักสูตรที่เปิดสอนซึ่งก็มักลอกมาจากของตะวันตก ในขณะที่องค์กรสงฆ์ที่เคยรับผิดชอบเรื่องการศึกษาถูกลดบทบาทโดยสิ้นเชิง อุดมศึกษากลายเป็นแหล่งผลิตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาที่เป็นนักเทคนิคเพราะหลักสูตรเน้นคุณวุฒิแทนคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา หลักสูตรมุ่งสอนวิชาการและวิชาชีพ แต่ไม่มีการบังคับให้มหาวิทยาลัยและสังคมดูจะให้ความสำคัญต่อ 'ปัญญา' มากจนเกินไป นโยบายพึ่งตนเองบังคับให้มหาวิทยาลัยต้องบริหารไปในทางธุรกิจมากขึ้นอันมีผลให้ลดโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้ที่ยากไร้ ที่สำคัญที่สุด การศึกษาถูกวิจารณ์ว่าประสบความสำเร็จล้มเหลวในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพราะการศึกษาสอนให้คนดูถูกสิ่งแวดล้อมเดิมและบัณฑิตกลับใช้การศึกษาที่ได้รับมา 'ถีบตัวเอง' ให้พ้นจากสังคมเดิมแทนที่จะกลับไปช่วยพัฒนา สังคมเดิมของตนให้ดีขึ้นและรอดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบโดยคนกลุ่มอื่นในสังคมไทย

(2) ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น

2.1 เกิดค่านิยมที่สนับสนุนความฟุ้งเฟ้อ รักความสะดวกสบายแทนค่านิยมเดิมคือการประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นใช้ด้วยความคิดสร้างสรรค์ของตน

2.2 เกิดความหมกมุ่นกับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตโดยกลุ่มบุคคลที่มีโอกาสสูงในสังคมทำให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบและความเหลื่อมล้ำต่ำสูง

- 2.3 เกิดความพึงพาทางเทคโนโลยีต่อสังคมอื่น
- 2.4 นโยบาย รูปแบบ และเนื้อหาของการศึกษาในสังคมไทยมีลักษณะลอกเลียนมาจากสังคมตะวันตก ละทิ้งรากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนที่สั่งสมกันมาในอดีต
- 2.5 มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นแกนหลักในสังคมในอดีต เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเป็นเครือญาติ จะช่วยลดความรุนแรงที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ค่านิยมทางสายกลางและความมีสติจะทำให้การตัดสินใจเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ของไทยไม่รวดเร็วจนเกินไปและเปิดโอกาสให้มีทางเลือกอื่นๆ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างสุขุม

(3) นโยบายอุดมศึกษา

- 3.1 สร้างความสำนึกในเรื่องผลได้ผลเสียที่มีต่อประเทศอันเนื่องมาจากการทำประเทศให้ทันสมัย
- 3.2 ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ประชากรส่วนใหญ่ เพื่อขจัดปัญหาที่เกิดจากการทำประเทศให้ทันสมัยและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจอันเป็นผลของการทำประเทศให้ทันสมัยนั้น
- 3.3 สนับสนุนการศึกษา วิจัยหรือหลักสูตร เกี่ยวกับผลกระทบของการเป็นประเทศอุตสาหกรรม
- 3.4 ผลิตบัณฑิตที่มีคุณสมบัติในด้านการฝึกตนเองในการทำงานลักษณะต่างๆ โดยเน้นการประสานการทำงานด้วยใจ สมอง และฝีมือด้วยความประณีต ลดความเห็นแก่ตัวสามารถทำงานเป็นกลุ่ม และตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย
- 3.5 อุดมศึกษาควรให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในฐานะวัฒนธรรมของการเรียนรู้ในแง่ของการดำรงชีวิตให้เห็นว่าโบราณสถานและแบบแผนประเพณีมีความหลากหลายไปตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ทำให้เห็นความหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายที่มีอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของเราด้วย

(4) มาตรการที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 ปรับปรุงหลักสูตร การเรียนการสอน และกิจกรรมทุกสาขาวิชาเพื่อให้สมาชิกประชาคมอุดมศึกษาเกิดสำนึกในเรื่องผลได้ผลเสียของกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย
- 4.2 ศึกษารากฐานและแกนของการศึกษาเดิมของไทยและสร้างระบบการศึกษาไทยขึ้นบนแกนนี้
- 4.3 สร้างหลักสูตรให้สัมพันธ์กับโลกภายนอกเพื่อให้บัณฑิตได้ประสบการณ์และเกิดสำนึกในผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่สาขาวิชาของตนมีต่อสังคม
- 4.4 ส่งเสริมสร้างแรงจูงใจให้บัณฑิตกลับไปทำงานในท้องถิ่นของตน
- 4.5 จัดกิจกรรมทั้งในและนอกหลักสูตรที่กระตุ้นส่งเสริมค่านิยมความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การพึ่งพาอาศัยกัน และความรักใคร่ปรองดองฉันเครือญาติให้เกิดขึ้นในประชาคมอุดมศึกษา
- 4.6 ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผลในการเรียนการสอนให้มีทั้งด้านวิชาการและด้านลักษณะนิสัย ปรับปรุงระบบหน่วยกิตและการใช้ผลคะแนนการเรียนเป็นการเน้นคุณสมบัติและความสามารถของผู้จบการศึกษา
- 4.7 ใช้อุดมศึกษาเป็นแหล่งรณรงค์สร้างพฤติกรรมปฏิเสธบริโภคนิยม

ข. การสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่

(1) ผลกระทบต่ออุดมศึกษา สรุปลำดับนี้

1. สื่อมวลชนทำให้เกิดมหาวิทยาลัยเปิด สืบเนื่องจากแนวความคิดที่จะจัดให้มีสถานีโทรทัศน์เพื่อการศึกษาระยะเพื่อสาธารณประโยชน์อื่นเป็นการเฉพาะโดยไม่มีกำไรมานานแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาและวิจัยเป็นลำดับพบว่าวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติและพฤติกรรมของคนมาก แม้ว่าประเทศไทยจะมีสถานีโทรทัศน์ในส่วนกลางถึง 4 สถานีแล้วก็ตาม แต่การจัดรายการการดำเนินการของแต่ละสถานีต่างก็มุ่งเน้นเพื่อการค้าและบันเทิง ที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมของต่างประเทศเป็นสำคัญ เวลาที่จัดเพื่อความรู้อะไรและประสบการณ์ชีวิตแก่ประชาชนในด้านการศึกษา ข่าวดูและสารคดี

ต่างๆ มีต่ำกว่าร้อยละ 30 ของการจัดรายการทั้งหมด สภาพการณ์ดังกล่าวซึ่งทำให้เกิดความวิตกกังวลชักนำไปในทางเสื่อมเสีย และหลงใหลในวัฒนธรรมของต่างชาติ นอกจากนั้นจากการที่ความต้องการในการเรียนระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้น แต่สถานศึกษาในระบบปิดไม่สามารถสนองความต้องการดังกล่าวได้อย่างเพียงพอจึงได้มีการจัดมหาวิทยาลัยในระบบเปิดมาสนองความต้องการทางการศึกษาของบุคคลเพิ่มขึ้น และการจัดการศึกษาในระบบเปิดมีความจำเป็นต้องใช้สื่อต่างๆ เป็นการเสริมการศึกษา แทนการศึกษาในห้องเรียน

1.2 ภาวะการส้าลักสื่อข้อมูลก่อให้เกิดผลกระทบต่ออุดมศึกษา การสื่อสารและสื่อมวลชนปัจจุบันมีข้อมูลมากมาย จนเกิดการส้าลักข้อมูล ซึ่งทำให้เห็นชัดว่าการศึกษายังไม่ได้สอนให้เต็มที่ ความคิดวิพากษ์วิจารณ์

1.3 สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือในการสนองให้เกิดคุณสมบัติต่างๆ ในบัณฑิต ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนมีบทบาทในการ ช้่นำความคิด ซึ่งถ้าผู้ที่เป็นอาจารย์ทำการจัดสรรกลั่นกรองมาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนให้นักศึกษาสามารถคิดได้ด้วยตนเอง จะเกิด การสร้างสรรค์สังคมซึ่งเรียกได้ว่าทำให้เกิดสังคมแห่งการวิจารณ์

1.4 สื่อมวลชนมีผลทำให้เกิดความต้องการเรียนสูงขึ้น จากสภาพปัจจุบันความก้าวหน้าของการสื่อสารและสื่อ มวลชนมีมาก จึงเปิดโอกาสให้ผู้สำเร็จในสาขาวิชาที่เกี่ยวกับด้านนี้สามารถมีงานทำและประสบความสำเร็จ พบความก้าวหน้า อย่างรวดเร็ว ปัจจุบันและอนาคตก็จะทำให้มีผู้ต้องการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

(2) ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น

ผลกระทบของสื่อมวลชนที่มีต่ออุดมศึกษาเกิดขึ้นทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนี้

2.1 ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทำให้บทบาทของสื่อมวลชนในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนทวีความสำคัญ ขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ทำให้สื่อมวลชนมีพลังที่จะช่วยให้การศึกษาแก่คนทั่วไปด้วยวิธีการใหม่ๆ เช่น การศึกษาทางไกล โทรทัศน์เพื่อ การศึกษาตลอดจนการใช้สื่อเหล่านี้ในมหาวิทยาลัยเปิด

2.2 อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนที่กระทำ หน้าที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารอยู่นี้ได้มีบทบาทในการสร้างค่านิยมและรสนิยม ที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทยเพราะถูกใช้เป็นเครื่องมือของธุรกิจการโฆษณาจึงช่วยเสริมให้ลักษณะ บริโภคนิยมยิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เช่น โหมโฆษณาให้คนไทยนิยมใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่ฟุ่มเฟือยซึ่งผลิตในประเทศไม่ได้ ต้อง ชื้อหาด้วยราคาแพงเกินรายได้ ทั้งยังมีคุณลักษณะไม่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตของคนไทย สื่อมวลชนยังคงให้ความสำคัญกับ การหารายได้ของการโฆษณามากกว่าการให้การการศึกษา

2.3 การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารจำนวนมากโดยสื่อมวลชนเป็นการขัดแย้งเนื้อหาสาระและความบันเทิงจากมหา อำนาจด้านสื่อมวลชน เช่น สำนักข่าวต่างๆ ที่ทำข่าวให้แก่สื่อมวลชนทั่วโลก การที่สื่อมวลชนตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรม ตะวันตกหรือมหาอำนาจประชาชนก็จำต้องรับบริการภายใต้ความครอบงำดังกล่าว

2.4 สื่อมวลชนมีวิธีให้ข้อมูลและสิ่งบันเทิงในลักษณะปรุงแต่งเป็นข้อมูลสำเร็จรูป รายการชิงโชคหรือเสี่ยงโชคต่างๆ ทางโทรทัศน์ไม่ได้สร้างให้ผู้ชมและผู้ร่วมรายการได้ใช้พลังทางความคิดในทางสร้างสรรค์ หนังสือพิมพ์น้อยฉบับและสถานีวิทยุ น้อยรายให้ความสำคัญต่อการรับฟังความคิดเห็นของผู้อ่านและผู้ฟัง การเผยแพร่ข่าวสารจึงไม่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสสร้าง วิจาร์ณญาณของตนเอง ไม่เกิดการสื่อสารสองทางให้ทั้งผู้ผลิตและผู้รับบริการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2.5 จากการสื่อมวลชนมีอิทธิพลมากต่อชีวิตในสังคมปัจจุบันได้พบว่าสื่อมวลชนได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแง่ ของการใช้ภาษา แต่ภาษาถ้อยคำจำนวนไม่น้อยที่เกิดขึ้นในแวดวงสื่อมวลชนและแพร่กระจายไปในวงกว้างเป็นภาษาที่สื่อความ ไม่ชัดเจน แสดงให้เห็นความไม่แจ่มชัดในระบบคิดของผู้พูด แต่ภาษาดังกล่าวก็เป็นที่ยอมรับ

(3) นโยบายอุดมศึกษาและมาตรการที่สืบเนื่อง

ประเด็นที่ได้ระบุนำไปสู่นโยบายของอุดมศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสื่อสารและสื่อมวลชนยุคใหม่คือ การพัฒนา ความสำนึกในศักยภาพของสื่อมวลชนในการให้การศึกษแก่ประชาชน นโยบายข้อนี้มุ่งจะก่อให้เกิดการใช้สื่อมวลชนเพื่อ การศึกษาให้มากขึ้น ทั้งในระดับจิตสำนึกและในระดับปฏิบัติ มาตรการที่สืบเนื่องมีดังนี้

3.1 สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการให้การศึกษตลอดชีวิตโดยอาศัยสื่อมวลชนในรูปแบบต่างๆ อุดมศึกษาจะ

ต้องใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของปัจจุบันเพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเท่าเทียมกัน โดยการใช้สื่อต่างๆ ในการให้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพแก่ประชาชน

3.2 สนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และเผยแพร่ วัฒนธรรมของท้องถิ่น เพราะสื่อมวลชนจะเป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ได้ จะต้องรู้จักชีวิตของชุมชนว่าเป็นอย่างไร ในส่วนของ การศึกษา ในการวางหลักสูตร กำหนดทิศทางการศึกษา ควรจะต้องรู้จักชีวิตและความต้องการของชุมชน เพื่อที่จะทำให้ การศึกษาเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับพื้นฐานของชีวิต ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในปัจจุบันที่เป็นการถ่ายทอด 'จากผู้รู้ไปสู่ผู้ไม่รู้' ควรจะได้มีการพัฒนาสื่อมวลชนในระดับท้องถิ่นให้มากขึ้นและคุณภาพสูงขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และประสานกับสถาบันอุดมศึกษาใน การเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว

3.3 พัฒนาความสำนึกในศักยภาพและความตระหนักในบทบาทและอิทธิพลของสื่อมวลชนในการเรียนการสอน ด้านการสื่อสารและเทคโนโลยีการสื่อสาร ในการเรียนการสอนวิชาสื่อมวลชนสมัยใหม่และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง ต้องสอนถึง หลักการของวิชาการสมัยใหม่ เริ่มจากข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา ผ่านการกรอง เลือกสรร จนกลายเป็นข่าวสารที่ต้องการ จาก ข่าวสารที่ต้องการ จากข่าวสารดังกล่าวทำให้ได้ความรู้ เมื่อนำความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นมารวมกัน เกิดเป็นทฤษฎีและจากทฤษฎี ดังกล่าวก็จะนำไปสู่ปัญหาในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาต้องชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการสื่อสาร ไม่ใช่เลือก นำเสนอเฉพาะข้อมูลที่มีคนสนใจแล้วนำไปทำเป็นข่าวสาร และจากข่าวสารดังกล่าวเพียง 2 - 3 ชิ้น ก็นำมาสรุปว่าเป็นทฤษฎี ใน ทางตรงกันข้ามกระบวนการสื่อสารจะต้องเป็นการให้การศึกษาแก่คนในระดับต่างๆ ให้สามารถคิดได้ด้วยตนเอง ให้เกิดความคิด ที่จะวิเคราะห์ จำแนกแจกแจง ให้เกิดการสร้างสรรค์สังคมของการสื่อสารให้เป็นสังคมแห่งการวิจารณ์ กล่าวคือการรับข่าวสาร นั้นเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หน้าที่ของครูอาจารย์คือเป็นผู้ดำเนินการวิจารณ์ข้อสนเทศที่สื่อมวลชนเป็นผู้บ่อนให้ เพื่อให้เกิด ความงอกงามทางปัญญา และเกิดการตระหนักในบทบาทของสื่อมวลชน

3.4 ร่วมมือกับสมาคมคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการวิจัย และการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภคให้แก่ ประชาชน เพื่อช่วยรักษาผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ในสังคม มิให้เป็นเหยื่อของการโฆษณาและการโฆษณาชวนเชื่อให้มี พฤติกรรมบริโภคนิยมสูงขึ้น

ค. ศาสนา ความเชื่อ และค่านิยม

(1) ผลกระทบต่ออุดมศึกษา และประเด็นหรือปัญหา

ได้มีผู้ดำเนินการศึกษาและอุดมศึกษาในหลักสูตรปัจจุบันที่ไม่มีการสอนจริยธรรม และจรรยาบรรณของวิชาชีพ อุดม ศึกษาที่เริ่มสำรวจตนเองดังจะเห็นได้จากงานวิจัยประเมินคุณสมบัติของบัณฑิตที่มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ดำเนินการไปแล้ว ขณะนี้ก็ กำลังมีการปรับปรุงวิชาพื้นฐาน งานวิจัยหลายชิ้นที่ได้อ้างถึงข้างต้นก็บ่งชี้ถึงความสนใจของอาจารย์มหาวิทยาลัยในเรื่องของ จริยธรรมและจรรยาบรรณแห่งอาชีพ อาจารย์มหาวิทยาลัยมักจะตกเป็นเป้าของคำวิจารณ์ว่าทำตนประหนึ่งผู้รับจ้างสอนและ ขาดการเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์ มีผู้แสดงความห่วงใยว่ามหาวิทยาลัยมิได้มีบทบาทเท่าที่ควรในการธำรงศาสนาและจริยธรรม ตลอดจนจรรยาบรรณในวิชาชีพ อีกทั้งยังมีคนสงสัยในความพร้อมของบุคลากรในมหาวิทยาลัยที่จะสนองตอบบทบาทดังกล่าว

(2) ประเด็นหรือปัญหา ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่ของศาสนาและความเชื่อ มีดังนี้

- 2.1 เกิดความหย่อนยานทางศีลธรรมอันเป็นผลมาจากการละเลยคำสอนทางศาสนา
 - 2.2 เกิดการตีความคำสอนทางศาสนาที่หลากหลายและบางครั้งเกิดความขัดแย้งกันระหว่างนิกายหรือกลุ่มต่างๆ
 - 2.3 ผู้มีศรัทธาในศาสนากลุ่มหนึ่งพยายามศึกษาคำสอนเองโดยตรงโดยการอาศัยสื่อโดยเฉพาะหนังสือแทนการรับ ฟังคำสอนจากนักบวช
 - 2.4 การนับถือศาสนาเป็นการแสดงออกทางพิธีกรรมมากกว่าการเชื่อและการปฏิบัติตามแก่นของคำสอน
 - 2.5 องค์กรทางศาสนาบกพร่องในการติดตามควบคุมความประพฤติของสงฆ์และนักบวชอื่นๆ และการจัดการศึกษา ให้แก่สงฆ์และนักบวชก็เน้นการท่องจำมากกว่าการคิดส่วนประเด็นหรือปัญหาที่เกี่ยวกับค่านิยมมีดังนี้
- 2.5.1 ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์บางประการ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน การใช้อภิสิทธิ์ การไม่ควบคุมตนเอง

การเอาเรียดเอาเปรียบผู้ที่มีสติปัญญาต่อยกว่า เป็นที่ยอมรับมากขึ้น

2.5.2 ค่านิยมเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิตมีความสัมพันธ์ทางลบกับความถูกต้องและศีลธรรม

2.5.3 ค่านิยมการเล็งผลทางปฏิบัติ (pragmatic) ทำให้คนมีความสามารถในการปรับตัวและยืดหยุ่นได้ดี

2.5.4 การขาดวินัย การเน้นความสัมพันธ์ส่วนตัว การประสานประโยชน์เฉพาะกลุ่มจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

ประเทศไทยเฉพาะการกลายเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่

2.5.5 จรรยาบรรณในวิชาชีพจะไม่เกิดจากมโนภาพของบุคคล แต่เกิดจากความสามารถในการต่อรองระหว่างกลุ่มที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกัน

(3) นโยบายอุดมศึกษา

นโยบายอุดมศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวได้แก่

3.1 สนับสนุนให้เกิดความสำนึกในความสำคัญของศาสนาที่มีต่อชีวิตและสังคม

3.2 สร้างความสำนึกในด้านผลกระทบทางจริยธรรมของวิชาการต่างๆ ที่เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา

3.3 สร้างบัณฑิตที่มีปัญญาสามารถคิดด้วยเหตุผล มีความเข้มแข็งทางจริยธรรมมีสติที่จะควบคุมความฉลาดให้เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม และเป็นนักคิดที่มีรากฐานยาวนานในอดีตและมองกว้างรอบไปในอนาคต

(4) มาตรการที่เกี่ยวข้อง

4.1 สอนให้นิสิตเข้าถึงแก่นของศาสนาโดยไม่ยึดติดแต่เพียงเปลือกนอก และสอนถึงค่านิยมต่างๆ

4.2 สนับสนุนให้มีการศึกษาและอภิปรายปัญหาด้านศาสนาและค่านิยมอย่างเปิดเผยและด้วยวิจารณ์ญาณ

4.3 จัดสอนเรื่องจรรยาบรรณแห่งวิชาชีพอย่างจริงจังเป็นรูปแบบ ไม่ใช่มอบหมายให้อาจารย์ผู้สอนนำไปสอดแทรกในเนื้อหาวิชาต่างๆ ตามอัธยาศัย

4.4 กำหนดมาตรการในการเลือกสรรและกลั่นกรอง ตลอดจนประเมินผลการทำงาน ผู้ประกอบการวิชาชีพ อาจารย์ เพื่อคัดเลือกให้ได้อาจารย์ที่มีคุณภาพและคุณธรรมอยู่ในสถาบันอุดมศึกษา ให้มีรายละเอียดการปฏิบัติงาน (Job description) ที่ชัดเจนและยึดตามหลักการนั้น เน้นความมีจรรยาบรรณของครูอาจารย์

4.5 ศึกษาติดตามคุณสมบัติของบัณฑิตที่จบออกไปในแง่ที่นอกเหนือไปจากการได้งานหรือการเรียนต่อ เน้นในเชิงผลกระทบต่อสังคม

4.6 การเรียนการสอนควรเน้นประสบการณ์ตรงให้มากขึ้น มีการฝึกงานในองค์กรและหน่วยงานปฏิบัติ รวมถึงองค์กรภาคเอกชน (NGO) มีโครงการให้นิสิตนักศึกษากลับไปฝึกงานในท้องถิ่นของตน ทั้งนี้โดยมีการให้หน่วยกิต สำรองวิธีถ่ายทอดความรู้ที่ผ่านมาและหาข้อบกพร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข

4.7 ให้มีโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเน้นผลกระทบที่จะเกิดต่อสังคมในสาขาวิชาต่างๆ อย่างต่อเนื่องทุกปี

4.8 สถาบันอุดมศึกษาร่วมมือกับองค์กรศาสนาสร้างความพร้อมทางจิตใจให้แก่ประชาคมอุดมศึกษาและสังคมโดยส่วนรวมเพื่อรับการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลจากการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เพื่อสร้างดุลยภาพและที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ช่วยลดปัญหาสังคมที่จะเกิดขึ้น

4.9 อุดมศึกษาจะต้องมีลักษณะลอยตัว สามารถเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ทันต่อการแก้ปัญหาในระบบการศึกษาไม่จำเป็นต้องเหมือนกันทั้งประเทศ แต่จะต้องมีรูปแบบที่พัฒนาสอดคล้องกับความเป็นจริงของชีวิต เรียนจากชีวิตและสังคม สอนให้รู้เท่าทันในสมมติ แต่ก็ทำประโยชน์ได้ในกรอบของสมมตินั้น

ง. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

(1) ผลกระทบต่ออุดมศึกษา

1.1 นักศึกษารวมตัวกันทำกิจกรรม ในอดีตที่ผ่านมาเป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นกลุ่มผลักดันและคัดค้าน

การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม แต่มีแนวทางที่เน้นหนักในเชิงการเคลื่อนไหวทางการเมือง มาในปัจจุบันค่อนข้างซับซ้อน ไม่ค่อยได้ก่อบทบาทเท่าที่ควร

1.2 การเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษาจะต้องทำให้นักศึกษาเห็นว่า มีผลกระทบอะไรบ้างที่เกิดขึ้นต่อคนในเรื่องนี้ เพื่อการร่วมกันทำกิจกรรม รวมทั้งต้องให้มีการณรงค์มากขึ้น

1.3 การศึกษาในมหาวิทยาลัยเน้นเรื่องพฤติกรรมนิยมมากเกินไป ทำให้ขาดในด้านของคุณสมบัติที่สำคัญ ซึ่งได้แก่ บุคลิกภาพ สุนทรียภาพ และคุณธรรม ซึ่งเกี่ยวเนื่องไปถึงรสนิยมต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้มหาวิทยาลัยไม่เน้น มหาวิทยาลัยไม่ได้เน้นในเรื่องของธรรมชาติ เพราะฉะนั้นในแง่ของบุคลิกภาพสุนทรียภาพ ของนักศึกษาจึงขาดไปหรือมีอยู่น้อยมาก เช่น การแต่งตัวของนักศึกษาผิดระเบียบไม่น่าดู แต่นักศึกษาไม่รุ่มมหาวิทยาลัยไม่ได้บอก ระบบการเรียนการสอนไม่ได้สอนในเรื่องของรสนิยม

1.4 อุดมศึกษาเป็นเครื่องมือในอันที่จะเสริมบทบาทของการพัฒนาท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากขณะนี้ได้มีการผลักดันให้มีการสอนการท่องเที่ยวเพื่อผลิตไกด์หรือพนักงานโรงแรม ซึ่งในทางที่ถูกต้องจะต้องมีการศึกษาถึงโดยรวมสาขาความรู้หลายๆ ด้าน เช่น เศรษฐศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ที่จะร่วมกันศึกษาประเด็นของการท่องเที่ยวอย่างเป็นกลาง ไม่ใช่เพื่อมุ่งส่งเสริม จะต้องศึกษาให้เข้าใจถึงผลกระทบของมัน

1.5 อุดมศึกษาให้ความตระหนักในเรื่องของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมน้อย เมื่อเทียบกับนักอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากกรณีตัวอย่างเขื่อนเชี่ยวหลาน แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีความรู้เอาเปรียบผู้อื่นได้ถ้าขาดความรับผิดชอบ

(2) ประเด็นหรือปัญหา

- 2.1 มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย
- 2.2 การพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและการขยายตัวของชุมชนสร้างปัญหามลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม
- 2.3 ธุรกิจท่องเที่ยวทำลายคุณค่าเดิมของวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสร้างวัฒนธรรมเทียมขึ้นแทน เป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ

(3) นโยบายอุดมศึกษา

- 3.1 สร้างความสำนึกในความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

(4) มาตรการที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 พัฒนาศักยภาพของวิทยากรให้สนองตอบและรับใช้ความจำเป็นและความต้องการในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- 4.2 สร้างหลักสูตรกิจกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้ความสำคัญของธรรมชาติและผลกระทบที่เกิดจากการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 4.3 พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้เป็นตัวอย่างอันดีของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
- 4.4 ใช้สถาบันอุดมศึกษารณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม
 - สถาบันการศึกษาในท้องถิ่นควรที่จะมีการจัดหาข้อมูลในรูปแบบที่เข้าใจง่ายโดยค้นเรื่องราวเป็นหนังสือแนะนำหรือทำเป็นป้ายติดในสถานที่ต่างๆ แหล่งทุนในท้องถิ่น เช่น หอการค้าอาจสนับสนุนให้ครูในสถาบันการศึกษามีรายได้จากการจัด
- 4.5 อุดมศึกษาควรให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมในฐานะวัฒนธรรมของการเรียนรู้ในแง่ของการดำรงชีวิตให้เห็นว่าโบราณสถานและแบบแผนประเพณี มีความหลากหลายไปตามภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ทำให้เห็นความหลากหลายในสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายที่มีอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ของเราด้วย

จ. การเมืองการปกครอง

(1) ผลกระทบต่ออุดมศึกษา

การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางการเมืองการปกครองของไทยในอนาคตจะส่งผลกระทบต่ออุดมศึกษาดังนี้

- ก. ระบบราชการจะมีอิทธิพลต่อการศึกษาน้อยลง สถาบันอุดมศึกษาที่เป็นของราชการจะไม่ได้พัฒนาคุณภาพไปมากนัก ไม่สามารถเปิดรับผู้เข้าเรียนโดยให้บริการราคาถูกในจำนวนจำกัดได้ ภาพเอกชนจะเข้าไปจัดการและให้บริการมากขึ้น
- ข. สถาบันอุดมศึกษาซึ่งทำหน้าที่สนองตอบความต้องการของสังคมยุคใหม่ จะปรับตัวและดำเนินการตามแผนความต้องการแรงงานขององค์กรธุรกิจรับหน้าที่ดั้งเดิมในการให้ความรู้ เตือนสติแก่สังคม
- ค. เพื่อสนองการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น สถาบันอุดมศึกษาจะให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นมากขึ้น มีความสัมพันธ์กับชุมชนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าเดิม
- ง. ด้วยความต้องการการจ้างงาน บัณฑิตที่จบอุดมศึกษาจะไม่เกี่ยงงอนที่จะไปทำงานในชนบท ทำให้มีกำลังคนระดับอุดมศึกษากระจายออกไปมากขึ้น
- จ. จะมีการทรัพยากรในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อประโยชน์ของธุรกิจเอกชนมากขึ้น โดยมหาวิทยาลัยก็ไม่ว่าตัวตนเองได้ตกเป็นเครื่องมือของธุรกิจอุตสาหกรรมและทอดทิ้งคนส่วนใหญ่ในสังคม

(2) ประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้น

- 2.1 รัฐสภาพเป็นสนามแข่งแย่งผลประโยชน์ของกลุ่มผู้มีโอกาสเหนือผู้อื่นในสังคมประชาชนโดยทั่วไปไม่ได้มีตัวแทนอันแท้จริงในการรักษาผลประโยชน์ของตน การตื่นตัวของประชาชนในการเลือกตั้งเป็นเพียงการสนองตอบการซื้อเสียง
- 2.2 ระบบราชการปัจจุบันไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เอื้อต่อการพัฒนา เพราะเป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง
- 2.3 ธุรกิจเอกชนทวีความสำคัญมากขึ้นกว่าระบบราชการ และมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น มีนักธุรกิจการเมืองซึ่งเน้นผลประโยชน์ของกลุ่มมากกว่าของประชาชนโดยรวม

(3) นโยบายอุดมศึกษา

- 3.1 สร้างความสำนึกเชิงการเมือง ที่สัมพันธ์กับสำนึกเชิงจริยธรรม
- 3.2 สร้างความเข้าใจและสำนึกในการปกครองระบอบประชาธิปไตย
- 3.3 พัฒนาศักยภาพของมหาวิทยาลัยให้สามารถทำหน้าที่เตือนสติและชี้นำสังคมได้

(4) มาตรการที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 สนับสนุนกิจกรรมที่สร้างสรรค์ที่ทำให้เกิดความสำนึกเชิงการเมืองอันตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรม
- 4.2 สนับสนุนให้สมาชิกของประชาคมอุดมศึกษาได้มีบทบาทในการแสวงหาแนวทางพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองที่เหมาะสมกับสังคมไทย
- 4.3 ลดบทบาทของราชการในการควบคุมอุดมศึกษา
- 4.4 ทำให้มหาวิทยาลัยปลอดจากกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่สร้างสรรค์ รวมทั้งการเมืองภายในมหาวิทยาลัย
- 4.5 สร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำนึก ในเรื่องวัฒนธรรมและศีลธรรมเข้าสู่ตลาดแรงงาน

ฉ. ระบบอุดมศึกษาในตัวเอง

นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในลักษณะต่างๆ จะก่อให้เกิดผลกระทบต่ออุดมศึกษาโดยทางอ้อมแล้ว ยังได้ก่อให้เกิดผลกระทบโดยตรงอีกด้วย ผลกระทบนั้น มีรายละเอียดดังนี้

(1) ประเด็นหรือปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรมที่เกิดขึ้นที่มีผลกระทบต่ออุดมศึกษา

- 1.1 อุดมศึกษาไม่มีนโยบายของตนเอง เป็นเครื่องมือของรัฐในเชิงเศรษฐกิจแทนจะรับใช้คนส่วนใหญ่ และธุรกิจ

อุตสาหกรรมขาดการเน้นคุณสมบัติของผู้สำเร็จการศึกษา และขาดความสัมพันธ์กับรากเหง้าเดิม

1.2 เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้เกิดการเรียนการสอนทางไกล และการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา แต่การดำเนินการยังมุ่งการค้าและอยู่ภายใต้อิทธิพลของวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ประชาชนและเยาวชนขาดความสามารถในการกลั่นกรองข้อมูลข่าวสารและความเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์

1.3 อุดมศึกษามีได้มีบทบาทเท่าที่ควรในการธำรงศาสนาจริยธรรมและจรรยาบรรณทางวิชาชีพ บุคลากรที่มีอยู่ไม่พร้อมที่จะทำหน้าที่ดังกล่าว

1.4 อุดมศึกษาได้เคยมีบทบาทในการผลักดันการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อมแต่ก็ซบเซาลงไปในปัจจุบันจนเหลือน้อยการศึกษาเท่าที่เป็นอยู่ยังเน้นเรื่องพฤติกรรมนิยมมากเกินไปขาดการเน้นคุณสมบัติอื่นๆ รวมทั้งด้านรสนิยมและสุนทรียภาพ อุดมศึกษาอาจตกเป็นเครื่องมือ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว อย่างไม่ถูกต้อง

1.5 รัฐบาลจะเข้าไปมีอิทธิพลต่อระบบการศึกษาน้อยลง ในขณะที่เดียวกันธุรกิจเอกชนก็จะเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในสถาบันอุดมศึกษามากขึ้น โดยที่สถาบันอุดมศึกษาจะปรับตัว & ดำเนินการตามความต้องการแรงงานขององค์กรธุรกิจ แต่ก็มีการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าเดิมและด้วยความต้องการการจ้างงานจึงทำให้บัณฑิตออกไปทำงานในชนบทมากขึ้น

(2) นโยบายอุดมศึกษา

- 2.1 พัฒนาอุดมศึกษาให้มีความเป็นตัวของตัวเอง
- 2.2 ปรับปรุงระบบการบริหารจัดการอุดมศึกษา
- 2.3 กำหนดบทบาทในการให้บริการสังคมที่ชัดเจน

(3) มาตรการที่เกี่ยวข้อง

- 3.1 ให้อุดมศึกษามีอำนาจต่อรองกับองค์กรอื่นๆ ในการกำหนดแนวทางของตนไม่ตกเป็นเครื่องมือผู้อื่นในการผลิตบัณฑิตตามความต้องการของกลุ่มผลประโยชน์
- 3.2 ให้ความสำคัญอิสระในการคิดกว้างไกล
- 3.3 เน้นคุณภาพคณาจารย์ ทั้งทางวิชาการและด้านสำนักต่อสังคม
- 3.4 เน้นสัดส่วนของบัณฑิตในสาขาวิชาต่างๆ และในระดับต่างๆ วิทย-เน้นตรีถึงเอก สังคมและมนุษยศาสตร์-เน้นบัณฑิตศึกษา
- 3.5 จัดบรรยากาศให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดระหว่างกลุ่มอายุ และมีการฝึกทำงานในสถานที่ปฏิบัติจริง ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม ผลัดกันเป็นหัวหน้า ลูกน้อง เพื่อช่วยลดความเห็นแก่ตัว เอาแต่ใจตัว เห็นตนเองเป็นใหญ่
- 3.6 ไม่จำกัดขอบเขตของมหาวิทยาลัยอยู่ในเขตรั้ว & ไม่จำกัดอยู่ในเฉพาะการศึกษาวิชาการชั้นสูง
- 3.7 ช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้แก่สังคม
- 3.8 สนองความต้องการทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาระบบการมนุษยด้านอุตสาหกรรมให้เพียงพอ
เสนอทิศทาง & เป้าหมายการพัฒนาเป็นสังคมอุตสาหกรรมใหม่ ที่มีความผสมผสานพอดีระหว่างอุตสาหกรรมเกษตรกรรม ท่องเที่ยวและการค้าตลอดจนเป้าหมายการพัฒนาประเทศโดยส่วนรวม โดยยึดหลักความผสมผสานกลมกลืนกับสังคมและธรรมชาติเช่นกัน
- 3.9 ทำวิจัยและพัฒนาเพื่อพัฒนาการวิจัยพื้นฐาน & ประยุกต์ โดยการผนึกกำลังทำเป็นกลุ่มก้อน มีการแลกเปลี่ยนความรู้, หาประสบการณ์ภาคปฏิบัติ นำผลที่ได้มาสอนและสัมมนา เน้นการมุ่งนำความรู้สู่ปฏิบัติ

สรุป

ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและปัญหาจริยธรรมที่มีต่ออุดมศึกษาไทย และนำไปสู่นโยบายและมาตรการที่ได้กล่าวมานี้ อาจสรุปได้ในตารางต่อไปนี้

ตารางสรุปผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออุดมศึกษาซึ่งนำไปสู่นโยบาย และมาตรการในขอบเขตอุดมศึกษา

ประเด็นหรือปัญหา	นโยบายอุดมศึกษา	กลวิธีและ / หรือมาตรการ	
		ในขอบเขตอุดมศึกษา	นอกขอบเขตอุดมศึกษา
1. มรดกทางวัฒนธรรมกับกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย			
1.1 เกิดค่านิยมที่สนับสนุนความพุ่มเพื่อรักษาความสงบสุข แทนค่านิยมเดิม คือการใช้ความคิดสร้างสรรค์เพื่อประดิษฐ์สิ่งของขึ้นใช้เอง	1. สร้างความสำนึกในเรื่องของผลได้ผลเสียที่มีต่อประเทศชาติ อันเนื่องมาจากกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย	1. ปรับปรุงหลักสูตร & การเรียนการสอน & กิจกรรมในทุกสาขาวิชาเพื่อให้สมาชิกของประชาคมอุดมศึกษาเกิดความสำนึกในเรื่องของผลได้ผลเสียของกระบวนการทำประเทศให้ทันสมัย	
1.2 เกิดความหมกมุ่นกับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและมีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยทางการผลิตโดยกลุ่มบุคคลซึ่งมีโอกาสสูงในสังคมอันทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง และความไม่เสมอภาคเพิ่มขึ้นในสังคมไทย	2. ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ไปถึงประชากรส่วนใหญ่ทั่วประเทศเพื่อขจัดปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ	2. ศึกษารากฐานและแก่นของการศึกษาเดิมของไทย และสร้างระบบการศึกษาของไทยขึ้นบนแก่นนี้	- ต้องขยายโอกาสทางการศึกษามาก่อนระดับอุดมศึกษา
1.3 ความไม่สามารถพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี	3. สนับสนุนการศึกษาวิจัยหรือหลักสูตรเกี่ยวกับผลกระทบของการเป็นประเทศอุตสาหกรรม	3. สร้างหลักสูตรให้สัมพันธ์กับโลกภายนอก เพื่อให้ผลิตได้ประสบการณ์และเกิดความสำนึกในผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบที่สาขาวิชาของตนมีต่อสังคม	
1.4 กระบวนการทำประเทศให้ทันสมัยมีผลทำให้นโยบาย & รูปแบบและเนื้อหาของการศึกษาในประเทศไทย เป็นสิ่งที่ลอกเลียนมาจาก	4. ผลิตบัณฑิตที่มีคุณสมบัติในด้านการฝึกตนเองในการทำงานลักษณะต่างๆ และคุณสมบัติที่เอื้อต่อส่วนรวม	4. ให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นแหล่งรณรงค์และสร้างพฤติกรรมใหม่ที่ปฏิเสธลักษณะบริโภคนิยมทั้งในการดำรงชีวิต และในเชิงวิชาการ	

ตารางสรุปผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออุดมศึกษาซึ่งนำไปสู่นโยบาย และมาตรการในขอบเขตอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเด็นหรือปัญหา	นโยบายอุดมศึกษา	กลวิธีและ / หรือมาตรการ	
		ในขอบเขตอุดมศึกษา	นอกขอบเขตอุดมศึกษา
ต่างประเทศ		5. ให้อุดมศึกษาทำหน้าที่ดูดซับ กลั่นกรอง, ปรับปรุง (adaptation), ปรับปรุง เทคโนโลยีจากต่างประเทศ และพยายามสร้างเทคโนโลยี ขึ้นใช้เอง 6. สร้างแรงจูงใจให้บัณฑิต กลับไปทำงานในท้องถิ่น เดิมของตน 7. จัดกิจกรรมทั้งในและนอก หลักสูตร เพื่อส่งเสริม ค่านิยมเพื่อส่วนรวม 8. ปรับเปลี่ยนระบบการวัดผล ในการเรียนการสอนให้ เน้นด้านลักษณะนิสัย	
2. การสื่อสารและ สื่อมวลชนยุคใหม่			
2.1 สร้างค่านิยมและรสนิยม ที่ไม่สอดคล้องกับสภาวะ ความเป็นอยู่ที่แท้จริง ของคนไทย	1. พัฒนาความสำนึกใน ศักยภาพของสื่อมวลชน ในการให้การศึกษแก่ มวลชน	1. สนับสนุนมหาวิทยาลัย การศึกษาตลอดชีวิต โดย อาศัยสื่อมวลชนในรูปแบบ ต่างๆ	- ส่งเสริมให้ผู้รับสารด้าน สื่อมวลชนมีโอกาสต่อ และให้ข้อมูลย้อนกลับ ผ่านถึงมวลชนนั้นเช่นกัน (Two way communication)
2.2 ถูกกำหนดและใช้เป็น เครื่องมือของนักธุรกิจ		2. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางใน การรวบรวมวิเคราะห์ สังเคราะห์ และเผยแพร่ วัฒนธรรมของท้องถิ่น	
2.3 การยึดเหนี่ยวเนื้อหาใน ด้านข่าวสาร และ บันเทิงจากมหาอำนาจ ด้านสื่อมวลชน (สำนักข่าวต่างๆ)		3. พัฒนาสำนึกในศักยภาพ และตระหนักในบทบาทและ อิทธิพลของสื่อมวลชนใน การเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง กับการสื่อสารและเทคโนโลยี	

ตารางสรุปผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออุดมศึกษาซึ่งนำไปสู่นโยบาย และมาตรการในขอบเขตอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเด็นหรือปัญหา	นโยบายอุดมศึกษา	กลวิธีและ / หรือมาตรการ	
		ในขอบเขตอุดมศึกษา	นอกขอบเขตอุดมศึกษา
		ในการสื่อสาร	
2.4 ข้อมูลและสิ่งบันเทิงมี มีลักษณะปรุงแต่งเป็น ข้อมูลสำเร็จรูปโดยไม่ มุ่งสร้างวิจรรณญาณ		4. ร่วมมือกับสมาคมคุ้มครอง ผู้บริโภคในด้านการวิจัย และการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารเกี่ยวกับการบริโภค ให้แก่ประชาชน	
2.5 การใช้ภาษาที่สื่อความ ไม่ชัดเจน			
3. ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม			
3.1 เกิดความหย่อนยานทาง ศีลธรรม อันเกิดจาก ละเลยคำสอนทาง ศาสนา	1. สนับสนุนให้เกิดความ สำนึกในความสำคัญของ ศาสนาและค่านิยมที่มีต่อ ชีวิตและสังคม	1. สอนให้นิสิตเข้าถึงแก่นของ ศาสนา โดยไม่ยึดติดเพียง เปลือกนอก	
3.2 เกิดปัญหาทางด้านการ ตีความคำสอนทาง ศาสนาที่หลากหลายและ ขัดแย้งกันของนิกาย ต่างๆ	2. สร้างความสำนึกในด้าน ผลกระทบทางจริยธรรม ของวิชาการต่างๆ ที่ เปิดสอนในระดับอุดมศึกษา	2. สนับสนุนให้มีการศึกษาและ อภิปรายปัญหาทางศาสนา อย่างเปิดเผยและด้วย วิจรรณญาณ	- เป็นภาระและหน้าที่ ขององค์กรศาสนาต่างๆ
3.3 มีการพยายามศึกษา คำสอนทางศาสนาและ ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองโดย การอาศัยสื่อหนังสือ	3. สร้างบัณฑิตที่มีปัญญา มี จริยธรรม มีสติ และ เป็นนักคิด	3. สอนเรื่องจรรยาบรรณแห่ง วิชาชีพในอุดมศึกษา	
3.4 การนับถือศาสนาเป็น การแสดงออกทางพิธี กรรมมากกว่า การเชื่อและปฏิบัติตาม แก่นของคำสอน		4. กำหนดมาตรการในการ เลือกสรร กลั่นกรอง และ ประเมินผลการทำงานของ อาจารย์	
3.5 องค์กรทางศาสนา บกพร่องในการติดตาม ควบคุมความประพฤติ ของสงฆ์ และนักบวช อื่นๆ		5. ติดตามคุณสมบัติของบัณฑิตที่ จบการศึกษาในแง่ผลกระทบ ที่มีต่อสังคม	
		6. เน้นการมีประสบการณ์ตรง ในการเรียนการสอนและ การฝึกงาน	

ตารางสรุปผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออุดมศึกษาซึ่งนำไปสู่นโยบาย และมาตรการในขอบเขตอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเด็นหรือปัญหา	นโยบายอุดมศึกษา	กลวิธีและ / หรือมาตรการ	
		ในขอบเขตอุดมศึกษา	นอกขอบเขตอุดมศึกษา
3.6 ค่านิยมที่ไม่พึงประสงค์ บางประการได้รับการ ยอมรับมากขึ้น และ บางข้อมีความสัมพันธ์ ทางลบกับความถูกต้อง และศีลธรรม		การฝึกงาน	
3.7 ค่านิยมเชิงผลทาง ปฏิบัติทำให้คนไทยปรับ ตัวได้ดี		7. สนับสนุนการวิจัยเชิง ปฏิบัติการที่ส่งผลกระทบ ต่อสังคม	
3.8 ค่านิยมบางประการเป็น อุปสรรคต่อการพัฒนา ประเทศ		8. ร่วมมือกับองค์กรศาสนา สร้างความพร้อมทางจิตใจ สำหรับการเปลี่ยนแปลง ทางเศรษฐกิจและสังคม	
3.9 จรรยาบรรณในวิชาชีพ เกิดจากการต่อรอง ระหว่างกลุ่มผลประโยชน์			
4. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม			
4.1 มีการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย	1. สร้างความสำนึกใน ความรับผิดชอบในการ อนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม	1. พัฒนาศักยภาพของวิทยาการ ให้สนองตอบและรับใช้ความ จำเป็นและความต้องการใน การอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม	- ประสานงานกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น - สมาคมอนุรักษ์สิ่ง แวดล้อม - สำนักงานวัฒนธรรม แห่งชาติ - กรมศิลปกร - กรมการศาสนา - กระทรวงสาธารณสุข - กระทรวงอุตสาหกรรม - การท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย ฯลฯ
4.2 การพัฒนาทางด้าน อุตสาหกรรมและการ ขยายตัวของชุมชน สร้างมลภาวะให้กับ สิ่งแวดล้อม		2. สร้างหลักสูตร กิจกรรม และงานวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้อง กับสิ่งแวดล้อม	
4.3 ธุรกิจท่องเที่ยวทำลาย คุณค่าเดิมของวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและ สร้างวัฒนธรรมเทียม ขึ้นแทน จึงเป็นการ ทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ		3. พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาให้ เป็นตัวอย่างอันดีของการ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4. ใช้สถาบันอุดมศึกษารณรงค์ เพื่อสิ่งแวดล้อม 5. ให้การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ในฐานะที่เป็นวัฒนธรรมของ	

ตารางสรุปผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออุดมศึกษาซึ่งนำไปสู่นโยบาย และมาตรการในขอบเขตอุดมศึกษา (ต่อ)

ประเด็นหรือปัญหา	นโยบายอุดมศึกษา	กลวิธีและ / หรือมาตรการ	
		ในขอบเขตอุดมศึกษา	นอกขอบเขตอุดมศึกษา
		การเรียนรู้การดำรงชีวิตและความหลากหลาย	
5. การเมืองการปกครอง			
5.1 รัฐสภาเป็นสนามแข่ง แบ่งผลประโยชน์ของ กลุ่มผู้มีโอกาสเหนือ ผู้อื่นในสังคม	1. สร้างความเข้าใจ และ สำนึกในระบบประชาธิปไตย	1. สนับสนุนกิจกรรมที่สร้าง สรรค์ที่ทำให้เกิดความสำนึก เชิงการเมืองอันตั้งอยู่บน รากฐานของศีลธรรม	
5.2 ระบบราชการปัจจุบัน ขาดประสิทธิภาพและไม่ เอื้อต่อการพัฒนา ประเทศ และการ พัฒนาการศึกษา	2. พัฒนาศักยภาพของ มหาวิทยาลัยให้สามารถ ทำหน้าที่เตือนสติและชี้แนะ ต่อสังคม	2. สนับสนุนให้สมาชิกของ ประชาคมอุดมศึกษาได้มี บทบาทในการแสวงหา แนวทางพัฒนาวัฒนธรรม ทางการเมืองที่เหมาะสม กับสังคมไทย	
5.3 สังคมอุดมศึกษาไปเลียน แบบการช่วงชิงอำนาจ การเมือง	3. สร้างความสำนึกเชิง การเมืองที่สัมพันธ์กับ	3. ลดบทบาทของราชการใน การควบคุมอุดมศึกษา	
5.4 เกิดสมองไหล และการ ปรับอุดมศึกษาเพื่อ สนองตอบประโยชน์ ระยะสั้นของวงการ ธุรกิจ		4. ทำให้มหาวิทยาลัยปลอดจาก กิจกรรมทางการเมืองที่ไม่ สร้างสรรค์รวมทั้งการเมือง ภายในมหาวิทยาลัยเอง	
		5. สร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มี ความสำนึกในเรื่อง วัฒนธรรม และศีลธรรมเข้า สู่ตลาดแรงงาน	

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับจริยธรรมอาจารย์

เสนอโดยสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภาระหน้าที่ต่อนักศึกษา

อาจารย์เป็นผู้ช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้นักศึกษาเป็นผู้มีจิตใจใฝ่รู้ ตั้งคำถามค้นหาพัฒนาความรู้ สติปัญญาและความเข้าใจในวิทยาการระดับมหาวิทยาลัย ตลอดจนสามารถกำหนดเป้าหมายชีวิต ด้วยวิจารณญาณอย่างถี่ถ้วนเพื่อสร้างคุณประโยชน์และเป็นสมาชิกที่มีค่าของสังคม

อาจารย์จำเป็นต้องยึดหลักเพื่อประกอบภารกิจต่อนักศึกษา ดังนี้

1. สนับสนุนให้นักศึกษามีอิสระในการแสวงหาความรู้ และการแสดงความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ อย่างมีเหตุผล
2. ตั้งใจสอน เอาใจใส่ดูแลให้คำแนะนำในการศึกษาและความประพฤติตลอดจนอุทิศเวลาให้นักศึกษา และหน้าที่การงานอย่างเต็มที่ จะละทิ้งหรือละเลยหน้าที่การงานมิได้
3. ถ่ายทอดวิชาความรู้ตามหลักวิชาโดยไม่บิดเบือนหรือปิดบังอำพราง ทั้งไม่นำหรือยอมให้ผู้อื่นนำวิชาความรู้ไปใช้ในทางชั่วหรือทุจริต
4. ประพฤติตนตามสถานภาพของอาจารย์ให้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อนักศึกษา ทำให้นักศึกษารู้สึกอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสียทั้งต่อนักศึกษาเองและส่วนรวม
5. ช่วยเหลือ ปกป้องนักศึกษาให้พ้นจากสภาพหรือภาวะการณจะเป็นโทษต่อการเรียน สุขภาพและความปลอดภัย
6. ไม่ประจานหรือทำให้นักศึกษาต้องอับอายหรือรู้สึกถูกดูหมิ่น ทั้งไม่เปิดเผยเรื่องส่วนตัวของนักศึกษา เว้นเสียแต่ว่าการเปิดเผยนั้นเป็นเรื่องที่ระบุไว้ในกฎหมายหรือด้วยเหตุผลทางวิชาการ โดยปราศจากความประสงค์ร้าย
7. ไม่เบียดเบียนมาตรฐานการศึกษาเพื่อหาความนิยมหรือผลประโยชน์อื่นใดไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม
8. ไม่นำความแตกต่างทางด้านความเชื่อ อุดมการณ์ทางการเมือง ศาสนา เพศ ฐานะสมรส ชาติกำเนิด พื้นฐานทางครอบครัว สังคม วัฒนธรรมของนักศึกษามาเป็นเหตุที่จะ
 - ก. ตัดนักศึกษาออกจากการร่วมในโครงการศึกษาหรือกิจกรรมใดๆ
 - ข. บั่นทอน เพิกถอน ผลประโยชน์ที่นักศึกษาพึงจะได้
 - ค. ให้การพิจารณาเป็นพิเศษ
9. มีเมตตาจิตต่อนักศึกษา พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษา ชักถาม ตลอดจนคำวิพากษ์วิจารณ์ต่างๆ ด้วยจิตใจที่เที่ยงธรรม
10. ไม่อาศัยตำแหน่งหน้าที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตัวไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อมจากนักศึกษา

ภาระหน้าที่ต่อวิชาชีพ

อาจารย์เป็นผู้มีภาระในด้านการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อสังคม ทำให้ได้รับความนับถือ ความไว้วางใจจากบุคคลทั่วไป สมควรที่อาจารย์จะเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบและอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพ อาจารย์จึงควรมุ่งมั่นในภาระของตนและควรร่วมมือกันยกมาตรฐานวิชาการให้สูงยิ่งขึ้นไป เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมอย่างเต็มความสามารถ

อาจารย์จำเป็นต้องยึดหลักเพื่อประกอบหน้าที่ต่อวิชาชีพ ดังนี้

1. ไม่แจ้งหรือแสดงข้อมูลเท็จเกี่ยวกับ คุณสมบัติและความชำนาญการของตน
2. ไม่สนับสนุนให้บุคคลที่ตนตระหนักว่ามีบุคลิก การศึกษาและคุณสมบัติไม่เหมาะสมเข้าสู่อาชีพอาจารย์
3. ไม่ควรให้บุคคลอื่นหรือให้ผู้มีคุณสมบัติไม่เหมาะสม มาทำหน้าที่ในการสอนและการวัดผลแทนตน
4. ไม่ให้ข้อมูลเท็จ เพื่อช่วยเหลือให้ร้ายเพื่อนร่วมวิชาชีพหรือบุคคลอื่น

5. ให้เกียรติแก่ผู้อื่นทางวิชาการ ไม่นำผลงานหรือส่วนของผลงานของผู้ใดมาแอบอ้างเป็นผลงานของตน ทั้งไม่เบียดบังแรงงานหรือนำผลงานของผู้อื่นไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน
6. หมั่นเพิ่มพูนวิชาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ทันความก้าวหน้าทางวิชาการของโลก
7. ไม่ใช่วิชาความรู้ไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม
8. อุทิศตนให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในหน้าที่การงาน ไม่แอบอ้างเบียดบังเวลาปฏิบัติหน้าที่ไปเพื่อการอย่างอื่น
9. ไม่รับของขวัญ ของกำนัลหรือผลประโยชน์อื่นใดเพื่อตนเอง หรือผู้อื่นอันมีมูลค่าเกินกว่าที่พึงจะได้รับตาม อรรถาธิบายและประเพณีนิยมในสังคม
10. ประพฤติตนอยู่ในความซื่อสัตย์สุจริต ความเที่ยงธรรม รักษาชื่อเสียงของตนมิให้ช้ำช่อว่าประพฤติชั่ว ไม่มุ่งสอนเพื่อสินจ้างหรือลาภตอบแทน ไม่กระทำหรือยินยอมให้ผู้อื่นกระทำการใดๆ อันอาจให้เสื่อมเสียเกียรติยศชื่อเสียงแก่ตนเอง และของสถาบันอาจารย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บรรณานุกรม

หนังสือ

- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2512.
- คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ชุมทางวิชาการ. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ 2511.
- ชัยพร วิชชาวุธและคณะ. พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2527.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน และเพ็ญแข ประจวบจันทน์. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2519.
- บุญกร่าง เกิดตุลา. อนาคตของชาติ. กรุงเทพมหานคร : สวทหนังสือ, 2523.
- ปริญญา ปราชญานุพร. สื่อมวลชนทำให้เด็กเสียคนหรือไม่. กรุงเทพมหานคร : บุคส์เอเธนส์, 2527.
- ประเวศ วะสี. ทิศทางอนาคตเพื่อความสุขถ้วนหน้า. กรุงเทพมหานคร : หมอชาวบ้าน, 2529.
- ประเวศ วะสี. พุทธธรรมกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : เอช แอน การพิมพ์, มปป.
- ป่วย อึ้งภากรณ์. สันติประชาธรรม. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2516.
- พระเทพเวที. จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2530.
- พระเทพเวที. ทางสายกลางของการศึกษาไทย. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (ศึกษาศาสตร์ - การสอน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530.
- พระเทพเวที. เทคโนโลยีกับศาสนา. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2530.
- พระเทพเวที. มองอเมริกามาแก้ปัญหาไทย. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2525.
- พุทธทาสภิกขุ. แก่นพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : พิทยา, 2524.
- สาโรช บัวศรี. พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่. กรุงเทพมหานคร : องค์การคำคุณุสภา, 2513.
- สุนทร โคมิน และสนิท สมัครการ. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย : เครื่องมือในการสำรวจวัด.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. ปรัชญาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย, 2516.
- เสรี พงศ์พิศ. ดินสู่ว่างเหง้า. กรุงเทพมหานคร : เทียนวรรณ, 2529.
- เสน่ห์ จามริก. การเมืองกับการศึกษาของไทย. กรุงเทพมหานคร : โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา, 2526.
- วารสารและหนังสือพิมพ์
- ศิยู ศรีนาภวัฒน์. 'วัฒนธรรมบางอย่างที่สะท้อนให้เห็นในภาษาคำทำนาย' ภาษาและภาษาศาสตร์. 6, 2 (มกราคม - มิถุนายน 32531).
- ทวีวงศ์ ศรีบุรี. 'ผลจากการทำลายธรรมชาติ' จุลสารสภาวะแวดล้อม. 8, 1 (มกราคม 2532).
- ประยูร ศรีประสาธน์. 'แนวโน้มนโยบายระยะยาวและวิธีการเกี่ยวกับการใช้วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา' วารสารการศึกษาแห่งชาติ. 5 (มิถุนายน - กรกฎาคม 2527)
- พระประชา ปสนนธมโม. 'ศักยภาพความเป็นจริงของพุทธศาสนาในปัจจุบันและศักยภาพของพระสงฆ์สำหรับอนาคต' ภาจารย์สาร. 13, 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2529).
- พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต). 'การรักษารากเหง้าของสถาบันพุทธศาสนา' พุทธจักร. 38, 5 (พฤษภาคม 2527)
- พิทยา ว่องกุล. 'คุยกับภิกษุ วิชิโต' (ระพี สาคริก) วิทยาจารย์. 84, 4 (เมษายน 2529).
- พิทยา ว่องกุล. 'เส้นทางหนุ่มสาวกับพุทธธรรม' จดหมายเหตุ กศส. 26 (มีนาคม - เมษายน 2529).
- ระพี สาคริก 'การศึกษาไทยภายใต้เทคโนโลยีสมัยใหม่' ภาจารย์สาร. 13, 2 (มีนาคม - เมษายน 2529).
- ระวี ภาวิไล. 'มหาวิทยาลัยกับวัฒนธรรม' อักษรศาสตร์. 3, 2 (2523).

ศิริพร แยมินิล. 'พฤติกรรมศาสตร์เชิงการพัฒนาริธีกรรมของนิสิต นักศึกษา วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. 3,3 (2530)
 สามพร มณีโมตรีจิต. 'บทบาทของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการท่องเที่ยว' จุลสารการท่องเที่ยว 2,1 (สิงหาคม 2526)
 วิฑูรย์ เพิ่มพงศาเจริญ. 'ข้อพิจารณาบางประการต่อขบวนการและทางเลือกในอนาคตของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อมในสังคมไทย' ปาจารย์สาร 14, 3 (พฤษภาคม - มิถุนายน 2530).

วิทยานิพนธ์และเอกสารอื่น ๆ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 'ทฤษฎีต้นไม้อัจฉริยะสำหรับคนไทย' ในรายงานสัมมนาเรื่องบทบาทของมหาวิทยาลัยในการสร้างค่านิยม
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2531.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 'แนวทางใหม่ในการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา' บรรยายแก่อาจารย์ใน
 โรงเรียนศรีอยุธยาพญาไท 9 ตุลาคม 2530.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. 'ผลกระทบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวต่อวัฒนธรรม' พ.ศ. 2530. (เอกสารโรเนียว).

บำรุง สุขพรรณ. 'บทบาทของสื่อมวลชนในการเผยแพร่และปลูกฝังค่านิยมที่พึงประสงค์ต่อเยาวชนไทย' (มปพ.) เอกสารอัดสำเนา.

ศิริพร แยมินิล. 'ความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุ และการศึกษาของไทย' ปรินญา
 นิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530.

ลิปพนนท์ เกตุทัต และวิชัย ตันศิริ. 'การพัฒนาสังคมสมัยใหม่ เทคโนโลยี และมรดกทางวัฒนธรรม : มองในแง่ไทย' รายงานเสนอ
 ในการสัมมนาเรื่อง 'The Machine in the Garden : Nature V.S.Technology in Thailand and American and Americal
 Contexts' ณ AUA กรุงเทพมหานคร : ระหว่างวันที่ 26 - 28 มกราคม 2525. (เอกสารโรเนียว).

วัฒนา พัฒนพงศ์ และคณะ. 'สื่อมวลชนกับบทบาทด้านจริยธรรม' พ.ศ. 2530. (เอกสารโรเนียว).

Books

Nagavajara Chetana. 'Higher Education and Cultural Perservation and Promotion in Thailand' in **Higher Education and
 Development. Proceedings of a JSPS - Thailand Seminar, Hiroshina 1989.**

Rajavaramuni Phra. 'Social Dimensions of Buddhism' in contemporary Thailand', Thai Khadi Research Institute, Thammasat
 University 1983.

Saihoo Patya 'To have the Best of Both Worlds - Education for Conservation and Change' in Culture and Indrtrialization :
 An Asian Dilemma. Vento and Chen (eds.) Mcgraw - Hill International 1980.

